

Osnovna šola Rodica
Domžale, Kettejeva ulica 13

SLAMNIKARSKA RODBINA JANČIGAJ-RAVNIKAR

Življenje slamnikarjev Andreja Jančigaja in Matije Ravnikarja

Gibanje znanost mladini
Raziskovalna naloga s področja etnologije

Avtorici: **Eva Zarja Hrovat** (7. razred), **Ana Renko** (9. razred)

Mentorici: Vilma Vrtačnik Merčun, Saša Klemenc

Domžale, april 2016

KAZALO

	<i>Stran</i>
Povzetek	3
Zahvala	3
1 Uvod: cilji raziskave, metode dela, hipoteze	4
2 Dosedanje raziskave	5
3 Podatki iz Status animaruma	6
4 Slamnikarska proizvodnja Jančigaj–Ravnikar	9
5 Intervju z Matjažem Brojanom	10
6 Dokumenti Andreja Jančigaja iz let 1902 in 1903	23
7 Življenje Andreja Jančigaja	25
8 Življenje Matije Ravnikarja	27
9 Razprava in preverjanje hipotez	30
10 Zaključek	32
11 Literatura in viri	32
12 Seznam slik in preglednic	33
Priloga 1: Slikovno gradivo in dokumenti o Andreju Jančigaju – iz arhiva M. Brojana	34
Priloga 2: Slikovno gradivo in dokumenti o Matiji Ravnikarju – iz arhiva M. Brojana	39

Slika na naslovni strani: Uršula in Andrej Jančigaj (na sliki spodaj) in njuna hči Katarina z možem Matijem Ravnikarjem (zgoraj), izsek iz skupinske slike ob praznovanju zlate poroke Uršule in Andreja Jančigaja 13. junija 1913, arhiv Matjaža Brojana.

POVZETEK

V raziskovalni nalogi sva želeli ugotoviti življenjski zgodbi dveh slamnikarskih tovarnarjev: Andreja Jančigaja (1839–1915) in njegovega zeta Matije Ravnikarja (1884–1964). Najine ugotovitve slonijo na originalnih virih, ki jih večinoma hrani g. Matjaž Brojan, nekaj podatkov pa sva našli v župnijah v Mengšu in v Domžalah ter na domžalskem starem in novem pokopališču. O življenju slamnikarskega tovarnarja Andreja Jančigaja je zelo spoštljivo pisal že domžalski župnik Franc Bernik. Bil je uspešen tovarnar, najprej pri Kršmancu v Zgornjih Domžalah 8, kjer je nasledil očetovo slamnikarsko delavnico, od leta 1908 pa v Zgornjih Domžalah 107. Poleg tega je uvedel spremembe v izdelavo slamnikov, strojno šivanje slamnikov in iznašel novo svetilo na petrolej. Imel je tudi več uglednih družbenih funkcij, bil je podpredsednik Katoliškega izobraževalnega in podpornega društva ter član načelstva Hranilnice in posojilnice v Domžalah. Andrej Jančigaj je bil oče štirih hčera. Z najmlajšo Katarino Jančigaj se je poročil tesar Matija Ravnikar, ki se je kmalu priučil slamnikarskemu delu. Vendar pa je moral že kmalu po poroki v prvo svetovno vojno, na rusko fronto, od koder se je zaradi bolezni vrnil konec leta 1917. V oktobru 1918, ko je bila epidemija španske gripe, sta njegovo življenje zaznamovali dve smrti: na porodu je umrla hčerka Frančiška, dan za njo pa še žena Katarina. Leto dni zatem se je poročil z Antonijo Škander, gostilničarko iz Ljubljane. V drugem zakonu so se mu rodili še trije otroci, od katerih je najmlajša hči kmalu umrla. Vsi družinski člani so pomagali v slamnikarski tovarni, delali pa so tudi na kmetiji. Že leta 1923 je razširil slamnikarsko delavnico, leta 1932 pa je začel graditi novo slamnikarsko tovarno. V času pred drugo svetovno vojno je bil največji domači slamnikar v Domžalah. V njegovi tovarni so izdelali do 105.000 slamnikov na leto. V tovarni je bilo zaposlenih nekaj več kot 20 delavcev. Bil je tudi cerkveni ključar, kar je bila častna funkcija v župniji. Po drugi svetovni vojni se je proizvodnja slamnikov močno zmanjšala, zato so pričeli izdelovati tudi čepice. Leta 1959 je zaradi nacionalizacije izgubil slamnikarsko tovarno in manjši poslovni objekt. Zadnja leta življenja je bil zagrenjen in je verjetno razmišljal o svoji nenavadni usodi.

ZAHVALA

Zahvaljujeva se g. Matjažu Brojanu za vse podatke o Andreju Jančigaju, o Matiji Ravnikarju in o načinu življenja njegovega dedka in pradedka. Čeprav sva marsikateri podatek našli tudi v njegovih knjigah, pa jim je šele njegova živa beseda dala pravi pomen. Zahvaljujeva se mu za čas, ki si ga je vzel za intervju, za bogato slikovno gradivo in za vodenje po starem in novem domžalskem pokopališču ter za ogled Kršmančeve hiše, kjer se je slamnikarstvo Andreja Jančigaja začelo. Posebno pa bi se radi zahvalili mentorici Vilmi Vrtačnik Merčun za pomoč in podporo pri izdelavi raziskovalne naloge. Hvala tudi mengeškemu duhovniku, g. Štefanu Babiču, in domžalskemu župniku, g. Klemenu Svetelju, ki sta nama omogočila pogled v župnijski knjigi Status animarum. Somentorici Saši Klemenc se zahvaljujeva za pregled raziskovalne naloge.

1 UVOD

Za raziskovanje slamnikarske rodbine Jančigaj-Ravnikar sva se odločili zaradi najinega zanimanja za zgodovino slamnikarstva v mestu Domžale. Želeli sva izvedeti nekaj več o slamnikarstvu, saj je bila to najpomembnejša gospodarska dejavnost v preteklosti tega mesta. Za raziskovanje življenja slamnikarjev Andreja Jančigaja in Matije Ravnikarja sva se odločili, ker sta bila med najpomembnejšimi in najuspešnejšimi domačimi slamnikarji v svojem času. Osredotočili sva se predvsem na njuno življenjsko zgodbo.

CILJI RAZISKAVE:

Osrednji cilj raziskovalne naloge je bil:

- ugotoviti življenjepisa Andreja Jančigaja (19. 11. 1839–28. 3. 1915) in njegovega zeta Matije Ravnikarja (19. 2. 1884–26. 11. 1964): kronologijo družine – poroke, rojstva otrok, udeležbo v vojnah, začetek in potek slamnikarske proizvodnje, družbene funkcije in življenje v starosti,
- ugotoviti razloge za vzpone in padce v njunem poslovnem uspehu ali neuspehu ter kaj je prispevalo k njunem ugledu.

METODE DELA:

Raziskovanje je potekalo po naslednjem zaporedju:

- izdelava delovnega načrta,
- pregled zapisov v knjigi *Slamnikarska sled Domžal*¹ in
- pisanje hipotez,
- pregled vse razpoložljive literature,
- prepisi iz Status animarumov v župnijah v Mengšu in Domžalah (v Župniji Dob Statusa animaruma žal nimajo),
- intervju z gospodom Matjažem Brojanom (12. 1. 2016 in 12. 2. 2016),
- ogled starega in novega domžalskega pokopališča ter Kršmančeve hiše z g. Matjažem Brojanom (15. 1. 2016),
- popis pisnih dokumentov in slik,
- povzemanje ugotovitev in preverjanje hipotez,
- dokončanje raziskovalne naloge.

HIPOTEZE:

Pred raziskovanjem sva predvidevali naslednje:

- 1) **Udeležba v vojnah:** Andrej Jančigaj se ni udeležil nobene vojne, umrl pa je v času prve svetovne vojne. Manj sreče je imel Matija Ravnikar, ki je moral v vojsko med prvo svetovno vojno, preživel pa je tudi drugo svetovno vojno. Po njej je nekaj časa še nadaljeval s proizvodnjo slamnikov, zaradi spremenjenih meja pa je moral verjetno poiskati nove kupce.
- 2) **Družinske razmere:** Andrej Jančigaj je imel normalno družinsko življenje, Matiji Ravnikarju pa je kmalu umrla žena, Jančigajeva hči Katarina. Zaradi skrbi za otroke se je kmalu ponovno poročil.
- 3) **Začetek in potek slamnikarske proizvodnje:** Oba podjetnika sta podedovala slamnikarsko delavnico, v kateri sta nadaljevala proizvodnjo. Pri Andreju Jančigaju

---

¹ Matjaž Brojan, *Slamnikarska sled Domžal*. Domžale, Kulturni dom Franca Bernika, 2012, str. 111–119.

se je slamnikarska proizvodnja postopoma večala, ker je živel v tako imenovani »zlato dobi slamnikarstva«. Matija Ravnikar pa je živel v zgodovinskem obdobju, za katerega je bilo značilno upadanje slamnikarske proizvodnje in katerega sta zaznamovali obe svetovni vojni. Zaradi vojn se je slamnikarska proizvodnja močno zmanjšala, po 2. svetovni vojni pa mu je nova država tovarno celo odvzela.

- 4) **Družbene funkcije v življenju Domžal:** Predvidevava, da sta bila oba kot uspešna podjetnika vključena tudi v družbeno življenje Domžal. Verjetno sta bila člana pomembnih društev v kraju.
- 5) **Življenje v starosti:** Andrej Jančigaj je imel lepo starost, razen zadnjega leta svojega življenja zaradi začetka prve svetovne vojne. Njegova žena Uršula in hčerka Katarina sta umrli po njegovi smrti. Matija Ravnikar ni imel take sreče. Na starost je bil brez premoženja, štiri leta pred smrtjo mu je umrla tudi druga žena Antonija. Na srečo je imel otroke, ki so mu tedaj verjetno pomagali.
- 6) **Razlogi za vzpone in padce njunega poslovnega uspeha in ugleda:** Andrej Jančigaj je užival velik ugled zaradi uspešne slamnikarske tovarne, ki se je vedno bolj širila. Njegova uspešnost se je kazala tudi v družbenih funkcijah, v premožni stavbi, v prevoznih sredstvih ter v družbi oz. prijateljih, s katerimi se je družil. Matija Ravnikar je bil posebno spoštovan po koncu prve svetovne vojne, ker se je boril na frontah in je vojno na srečo preživel. Kasneje je svoj ugled utrdil z uspešnim vodenjem svoje slamnikarske tovarne, ki je postala največja slamnikarska tovarna, v lasti domačina, večje so vodili le domžalski Tirolci. Padec na družbeni lestvici pa je doživel po drugi svetovni vojni, ko so mu v imenu nove države odvzeli vse premoženje. V teh spremenjenih razmerah ni več užival družbenega ugleda in mu je bilo gotovo hudo za vsem nekdanjim premoženjem in ugledom.

2 DOSEDANJE RAZISKAVE

Matjaž Brojan, pravnik Andreja Jančigaja in vnuk Matije Ravnikarja, je do sedaj napisal že 18 knjig. Njegova zadnja knjiga z naslovom *Domžalci in njihov čas* je izšla prav v teh dneh, ko zaključujeva to raziskovalno nalogo (predstavitev knjige je bila v domžalski knjižnici 12. 2. 2016). Zaradi tega ni čudno, da je v svojih knjigah omenjal tudi svoja prednika, slamnikarja Andreja Jančigaja in Matija Ravnikarja. Zapise o njih najdemo v dveh njegovih knjigah: *Slamnikarska sled Domžal* in *Katarina iz domžalskega spomina*. V najnovejši knjigi *Domžalci in njihov čas* pa je pisal o dedku Matiji Ravnikarju v času prve svetovne vojne. V poglavju *Vojakova pošta svaku* je predstavil 105 dopisnic, ki jih je Matija Ravnikar poslal z ruske fronte. Vseh teh podatkov v raziskovalni nalogi še nisva mogli upoštevati. Podatke o slamnikarski proizvodnji sva črpali iz prispevka Katarine Kobe Arzenšek z naslovom *Iz preteklosti slamnikarstva v domžalski okolici s poudarkom na domačih proizvajalcih*, ki je bil objavljen v Zborniku Občine Domžale iz leta 1979.

V občinskem glasilu, 20. julija 1970, tedaj se je imenoval še *Občinski poročevalec*, je Tone Ravnikar, sin Matije Ravnikarja, na kratko opisal *Kroniko domžalskega slamnikarstva*. Za uvod v najino tematiko iz tega časopisnega članka povzemava podatke o slamnikarski rodbini Jančigaj–Ravnikar.

»Leta 1923 so bili v Domžalah tile slamnikarji domačini: **Andrej Jančigaj-Sušovec**, rojen 1839, domače ime tudi Suša, ki je izdeloval slamnike v Zgornjih Domžalah št. 8, sedaj

Krakovska 30, domače ime »Pri Kršmancu«. Sedanjo stanovanjsko hišo, prejšnjo slamnikarsko tovarno, je zgradil leta **1890**. Že njegov oče Valentin je izdeloval slamnike. On je bil sploh prvi slamnikar v Domžalah, ki je pričel šivati naložene slamnike, prej so namreč šivali slamnike le na krajce. S stroji so namreč pričeli šivati šele okrog leta 1867. On je bil tudi prvi, ki je v Domžalah vpeljal **petrolejko**, prej pa so uporabljali za razsvetljavo še leščerbe. Leta **1908** je tovarno preselil v Zgornje Domžale št. 107 k Ravnikarju, sedaj Kolodvorska 4. Tudi domače ime »Suša« se je preneslo na to hišo, ki je bila zgrajena leta 1803. Prejšnjo tovarno v Krakovem, najstarejšem predelu Domžal, pri Kršmancu, je pa prodal. Obrt je za očetom Andrejem, ki je umrl leta 1915, prevzela **hči Katarina**, ki se je leta 1911 poročila z **Matijo Ravnikarjem**. Tako se je to obrtno podjetje, ki je bilo ustanovljeno leta 1860, z letom 1911 preimenovalo v **Tovarno slamnikov Andrej Jančigaj, naslednik Matija Ravnikar**. Dve leti pred 100-letnico, leta **1958** je tudi pokojni Matija Ravnikar v tovarni, ki je bila zgrajena leta **1932**, prenehal izdelovati slamnike, s čimer je še zadnji privatni slamnikar v Domžalah prenehal s to obrtjo. V Zgornjih Domžalah št. 107, sedaj Kolodvorska 4, pri Ravnikarju, so pa že pred letom 1911 izdelovali slamnike, ko je **Andrej Maček**, oženjen s **Frančiško Jančigaj**, hčerko slamnikarja Andreja Jančigaja, sezidal tu leta 1893 slamnikarsko delavnico. Frančiška se je kasneje poročila s Francem Pečnikom, vendar sta oba že leta 1907 umrla, Andrej Maček pa že leta 1900. Ker nista imela otrok, je tovarno po hčerkinini smrti leta **1908** prevzel njen oče Andrej Jančigaj. Tudi oče Andreja Mačka, Anton, ki je bil doma v Študi št. 3, je že izdeloval slamnike.«²

3 PODATKI IZ STATUS ANIMARUMA

Iz knjige zapisov v Status animarumu, v popisu »stanja duš«, v župnijah Mengeš (do 1906) in Domžale (od 1906 dalje) povzemava podatke o družinah Andreja Jančigaja in Matije Ravnikarja. Dopolnjeni so podatki z nagrobnih plošč. Statusa animaruma v Župniji Dob ne hranijo, zato nista dobili podatkov o družini, v kateri se je rodil Matija Ravnikar.

Jančigaj Andrej	slamnikar	mf.	Zg. D. 8	19. nov. 1839	176/183	
» Ursula » hči		mf.	26	18. oct. 1840		
» Franciska		Lil.		25. sept. 1866		cop. Zg. D. 107
» Ursula				10. oct. 1869	96/102	» Ursula 26
» Joanna				5. mai. 1875	98	» Zg. D. 31
» (quatuor «)				cf. not. stat. morka. 1		
» Catharina				26. apr. 1880	11/94	copul. Lil. (M. An.) c. Ravnikar Mat.

Slika: 1 Status Animarum, Zgornje Domžale št. 8, Sušovec, str. 180, Župnija Mengeš.

Preglednica 1: Rodovnik družine Jančigaj (po Status animarumu v Župniji Mengeš)

² Tone Ravnikar: Kronika domžalskega slamnikarstva, Občinski poročevalec, glasilo SZDL Občine Domžale, Leto IX, Domžale, 20. julij 1970.

Valentin Jančigaj r. 4. 2. 1805* + ...				
ANDREAS JANČIGAJ Suševce Zg. Domžale 8 r. 19. 11. 1839 p. 15. 6. 1863 +28. 3. 1915 (76 let)		Uršula Zor, p. Jančigaj Zg. Domžale 26 r.18. 10. 1840 p. 15. 6. 1863 +4. 8. 1925 (85 let)		
Francisca r.25. 9. 1866, Zg. Domžale 8 Zg. Domžale 107 p. Maček, p. Pečnik, + 3. 11. 1907 (41 let)	Ursula r. 10. 10. 1869 Zg. Domžale 8 p. 29. 6. 1903 Mihelčič, Študa 26, p. 1910 A. Müller st., Stob, + (ni podatkov)	Joanna r. 5. 5. 1875 Zg. Domžale 8 p. 1901, Kuralt Zg. Domžale 31 + 23. 12. 1923 (48 let)	brez imena brez datuma mrtvo rojena	Catharina r. 26. 4. 1885 Zg. Domžale 8 p. 11. 9. 1911 M. Ravnikar +15. 10. 1918 (33 let)

*Oče Andreja Jančigaja ni vpisan v Status animarum, navaja pa ga Franc Bernik med posestniki pri Kršmancu leta 1850³.

Preglednica 2: Družina Matije Ravnikarja s prvo ženo Katarino (po Status animarumu v Župniji Domžale)

MATHIAS RAVNIKAR r. 19. 2. 1884, Prevalje 5, Dob p. 11. 9. 1911 +26. 11. 1964 (80 let)			
Chatarina Jančigaj r. 26. 4. 1885, Zg. Domžale 8 p. 11. 9. 1911 +15. 10. 1918 (33 let)			
Anna r. 23. 7. 1912 Ljubljana (dež. bolnica) p. 30. 1. 1940 (Francisco Brojan) + 1984 (72 let)	Brez imena r. 23. 7. 1912 Ljubljana (dež. bolnica) +23. 7. 1912 (mrtvo rojena)	Franciscus Andreas r. 29. 11. 1913, Zg. Domžale 107 p. 11. 2. 1950 (Marija Skočir) +14. 5. 1969 (56 let)	Francisca r. 13. 10. 1918 Zg. Domžale 107 +14. 10. 1918 (2 dni)

Ravnikarjeva prva žena, Katarina Jančigaj, je 15. oktobra 1918 umrla zaradi španske gripe (stara 33 let), dva dni pred tem je na porodu umrla njena hči Frančiška. Matija Ravnikar je ostal sam z dvema otrokoma, s 6-letno Anico in 5-letnim Andijem. Leto dni kasneje se je poročil z Antonijo Škander iz Zgornje Šiške.

³ France Bernik: Zgodovina fare Domžale, Domžale, 1923.

[illegible]

Slika 2: Status Animarum, Zgornje Domžale št. 107, Župnija Domžale.

Preglednica 3: Družina Matije Ravnikarja z drugo ženo Antonijo (po Status animarumu v Župniji Domžale)

MATHIAS RAVNIKAR r. 19. 2. 1884, Prevoje 5, Dob p. 11. 9. 1911 p. 7. 10. 1919 +23. 11. 1964 (80 let)	Antonia Škander r. 26. 10. 1881, Zg. Šiška 52, Šentvid nad Lj. p. 7. 10. 1919 + 14. 8. 1960 (79 let)	
Antonius Mathias 13. 7. 1920, Ljubljana p. 23. 9. 1950 (Danica Nastran) + 1995 (75 let)	Pavla Vera 25. 1. 1922, Zg. Domžale 107 p. 12. 5. 1942 (Ladislav Pirc) + ...	Michaela Maria 29. 9. 1924, Zg. Domžale 107 + 3. 4. 1925 (6 mesecev)

Matija Ravnikar je imel z Antonijo Škander še tri otroke, Antona (Tončka), Pavelco in pa Mihaelo, ki je umrla stara le pol leta.

4 SLAMNIKARSKA PROIZVODNJA JANČIGAJ–RAVNIKAR

Preglednica 4: Podatki o slamnikarski proizvodnji po Katarini Kobe Arzenšek.⁴

Obdobje/leto	Število izdelanih slamnikov
1873	Domači slamnikarji so izdelali 200.000 slamnikov, tuji 161.600.
1875	Domači izdelali 800.000 slamnikov, tuji 367.000.
Pred 1. svetovno vojno	Domači skupaj 567.000 slamnikov, od tega Jančigaj 60.000 (2. v Domžalah), največ Cerar 80.000.
Med 1. svetovno vojno	Domači izdelali 131.000 slamnikov, Jančigaj nič, Cerar 20.000.
1919	Jančigaj 60.000 slamnikov na leto, Cerar 150.000, Valentin Maček 100.000.
Maja 1922	Preimenovanje firme: A. Jančigaj nasl. M. Ravnikar (s tem imenom registrirana do 1954, ko je bila izbrisana iz registra).
1922	V sezoni, ki traja pet mesecev, Ravnikar izdela 20.000 slamnikov.
9. 11. 1925	Franc Cerar st. izbrisan iz registra. Firma A. Jančigaj nasl. M. Ravnikar postane največja slamnikarska tovarna v lasti domačina.
1928	V sezoni, ki traja 6 do 7 mesecev, Ravnikar izdela 600 do 700 slamnikov na dan, ob 6-mesečni sezoni 90.000 do 105.000 slamnikov.
1930 – 1939	Ravnikar izdela povprečno letno 25.000 do 30.000 slamnikov; leta 1921 ima kapacitete za 100.000 kosov na leto, leta 1939 še 50.000 kosov.
1918–1941	Firma A. Jančigaj, nasl. M. Ravnikar normalno posluje.
Po 1945	Firmo skuša rešiti z izdelavo kap in cekarjev.
1954	Zakonodaja, ukrepi oblasti in vse ostalo je povzročilo odpust še zadnjih dveh šivalk.
Obdobje/leto	Število zaposlenih delavcev
1919	Jančigaj: 6 moških, 17 žensk, 2 predelavca, 1 uradnik oz. tehniško osebje (26), še več Cerar: 10 moških, 20 žensk, 2 predelavca, 4 urad. (36)
	Vsi domači proizvajalci: 34 moških 91 žensk, 5 predelavcev, 7 uradnikov oz. teh. osebje (skupaj 137)
	Franc Cerar, Stob: 10 moških, 20 žensk, 2 predelavca, 4 uradniki.
	Mezda: 8 do 20 K na dan (Jančigaj, Cerar), navadni delavci 6 do 8 K na dan (Cerar do 10 K)
1922	Ravnikar: 10 do 12 šivalk, 3 do 4 stiskalci, v pisarni 1 uradnik (17)
1928	Ravnikar: 20 žensk, 3 moški (podobno v tridesetih letih, skupaj nekaj čez 20), ukvarjali so se še s kmetijstvom.
1931	Ravnikar: 22 zaposlenih, od tega 4 moški, od teh 1 v pisarni.
1939	Ravnikar: 5 moških, 15 žensk
1954	Ravnikar odpusti še zadnji dve šivalki.
Obdobje/leto	Opremljenost domačih delavnic/tovarn

⁴ Katarina Kobe Arzenšek: Iz preteklosti slamnikarstva v domžalski okolici s poudarkom na domačih proizvajalcih, Zbornik Občine Domžale, Kulturna skupnost Domžale, 1979, str. 103–130.

1919	Brez pogonskih strojev, ena stiskalnica (Cerar dve), Jančigaj 16 šivalnih strojev (Cerar 20)
Pred 1941	Elektromotor z 1 KM (Siemens-Schuckert)
1936	Ravnikar: 3 stiskalnice in 10 šivalnih strojev
1939	Ravnikar: 2 elektromotorja z 1,25 konjskih moči
Obdobje/leto	Surovine
1919	Jančigaj 10.000 domačih kit in 2 bale inozemskih (Cerar 18.000 domačih in 4 bale inozemskih)
Pred 1941	Ravnikar: Surovine za trakove so uvažali iz Italije, Švice in Nemčije, kite pa s Kitajske in Japonske, pred začetkom druge svetovne vojne pa so kite kupovali tudi od domačih izdelovalcev.
Obdobje/leto	Zaloge v skladišču
1919	Jančigaj nima zalog (Cerar 20.000 slamnikov).
Obdobje/leto	Višina davkov
1919	Največ Cerar 250 do 380 K, sledita Maček in Jančigaj s 120 K
Obdobje/leto	Kam so prodajali slamnike?
Do sredine 19. st.	Slamnike so prodajali tirolskim krošnjarjem.
Pred 1. svetovno vojno	Tirolska, Zg. Avstrija, Galicija, Koroška, Štajerska, Tirolska, Slavonija, Hrvaška, Ogrska, Kranjska in Dalmacija.
	Firma je imela med obema vojnama stalnega trgovskega potnika Dušana Kosa za področje Srbije.
Obdobje/leto	Ali je izvoz v nemško Avstrijo potreben?
1919	Jančigaj: nujen za ¼ proizvodnje, Cerar: potreben le za neznano količino proizvodnje
Obdobje/leto	Premoženje firme A. Jančigaj, nasl. M. Ravnikar
1918 – 1928	Tekoči račun pri <i>Kreditnem zavodu za trgovino in industrijo</i> in pri <i>Mestni hranilnici v Ljubljani</i> .
1930	Firma je razpolagala s 750.000 din kapitala.
1930–1940	Poleg <i>Mestne hranilnice</i> ima tudi bančno zvezo v <i>Ljudski posojilnici</i> in <i>Obrtni banki v Ljubljani</i> .
1931 in 1939	Ravnikar je imel 500.000 dinarjev podjetniškega in prav toliko obratnega kapitala. 500.000 dinarjev je bila vrednost nepremičnin, 1000.000 dinarjev pa vrednost strojev.
1931	Ravnikar je vrednost proizvodnje ocenil na 70.000 dinarjev.
1935	Ravnikar je vrednost proizvodnje ocenil na 150.000 dinarjev.
1939	Ravnikar je vrednost proizvodnje ocenil na 300.000 dinarjev.
Pred 1941	Ravnikarjev podjetniški kapital je znašal 150.000 do 200.000 din, obratni kapital 300.000 do 400.000 din, vrednost strojev 50.000 do 60.000 din, 1.000.000 din nepremičnine.

5 INTERVJU Z G. MATJAŽEM BROJANOM

Matjaž Brojan je sin Anice Brojan, najstarejše hčerke Matije Ravnikarja in Katarine Jančigaj. Tako je sorodstveno povezan z Matijem Ravnikarjem, ki je bil njegov ded, ter z Andrejem Jančigajem, ki je bil njegov praded. Intervju z g. Matjažem Brojanom sva imeli 12. januarja 2016.

ANDREJ JANČIGAJ

• Ali je Andrej Jančigaj že obiskoval osnovno šolo? Katero?

O šolanju Andreja Jančigaja ne vem nič, ker je to časovno zelo odmaknjeno. Ne vem, kje je dosegel izobrazbo. Imam pa poseben fascikel dokumentov, slik in zapisov o Andreju Jančigaju. Imam sliko Kršmančeve hiše, pred katero so verjetno on ali njegovi. Rekli so mu tudi Suša oziroma Sušovec, verjetno zaradi tega, ker so se slamniki sušili zunaj pred njegovo hišo. Kršmančevo hišo je prodal Frančiški Habjan, znani domžalski družini. Gospa Frančiška Habjan je bila celo življenje samska, tako da je ta hiša sedaj last njene nečakinje, ki se piše Ilonka Gasner. Za novo leto mi je poslala ključ od stare Kršmančeve hiše. Piše: *»Pošiljam ti ključ od hiše Jančigaja. Ta ključ je bil v uporabi več kot 100 let, do leta 1995, original vrata pa so v brunarici. Upam, da ti je v veselje.«* Pa še kako mi je v veselje. Ona je sedanja lastnica, ki je s svojim možem, Avstrijcem dr. Mihaelom Gasnerjem Kršmančevo obnovila hišo. Preselila se je v Medano, tako da je ta hiša sedaj popolnoma prazna in je na prodaj za dva milijona evrov. Od nekdanje hiše je ostalo samo ogrodje, znotraj pa je popolnoma obnovljena, ima 5 ali 6 kopalnic itd.

Nekaj neverjetnega je, da z vašo raziskovalno nalogo sovpada moja najnovejša knjiga z naslovom *Domžalci in njihov čas*. Posvečam jo svojemu pradedu Andreju Jančigaju. Knjiga se že tiska in bo izšla v nekaj tednih. Ko sem šel v Kršmančevo hišo novembra lani, mi je Ilonka dala korespondenco. Andrej Jančigaj vsa naročila dobival v nemščini. Očitno so njegovi posli potekali v nemščini. (Opomba: Matjaž Brojan nam je to korespondenco potem posodil).

Slika 3: Zlata poroka Jančigajevih 13. junija 1913 – fotografiral je Franc Rupnik, Vrhovčeva 1, Ljubljana. Zakonca Uršula in Andrej Jančigaj sta tega dne ob prisotnosti sorodstva, prijateljev in drugih bližnjih na slavnosten način praznovala zlato poroko – 50 let skupnega življenja.⁵ Za Uršulo in Andrejem Jančigajem na sliki stojita Katarina Jančigaj, por. Ravnikar s hčerko Anico in njen mož Matija Ravnikar (arhiv Matjaža Brojana).

⁵ Matjaž Brojan, Katarina iz domžalskega spomina, 2012, str. 157.

Na originalni sliki z zlate poroke Andreja in Uršule Jančigaj je tudi Jančigajeva hči Uršula (desno od očeta Andreja) in njen drugi mož, znameniti vinski trgovec Anton Miler starejši. Druga Jančigajeva hčerka na levi je Johana, tretja Katarina pa je za mamu Uršulo, moja mama Anica je v naročju. Ker je bila rojena leta 1912, je bila tukaj stara eno leto. Matija Ravnikar je bil brat zelo pomembnega človeka v Domžalah, to je bil Fran Ravnikar (z brki, na sliki v zadnji vrsti za Matijem). Bil je zelo cenjen tesar v Domžalah, tesarski mojster, ki se je učil v Avstriji na Dunaju in ga je Plečnik naslavljal z »gospod arhitekt«, čeprav ni bil arhitekt. Domžalski župnik Franc Bernik župnik sedi poleg Antona Milerja.

Katarina Jančigaj je bila najmlajša hči Andreja Jančigaja, najbolj bistra in najbolj priljubljena, zato jo je imel njen oče najrajši. Mačkovi in Škrabarjevi so bili znameniti slamnikarji. Matija Ravnikar in Anton Miler sta bila svaka, ker sta bila oba poročena z Jančigajevima hčerkama. Kot svaka, po nemško se je reklo »švager«, sta bila zelo povezana. Ko je šel Matija leta 1914 v vojsko, je med njima nastala obsežna korespondenca. Matija Ravnikar je svojemu svaku ali švagerju Antonu Milerju v času prve svetovne vojne pisal 105 dopisnic. Prebral sem jih in tako je v novi knjigi nastalo poglavje *Vojakova pošta svaku*, iz Judenburga in drugod. Bilo je to veliko prijateljstvo med dvema moškima, svakoma. Ženi Katarini je tudi pisal. Zgodilo pa se je, da na ruski fronti ni bilo več dopisnic, pa so vojaki pisali na brezovo lubje (Opomba: ne na bast, ki ni lubje, je umetelno narezano oblanje od lesa). Tudi Matija Ravnikar je svaku Antonu Milerju pisal pismo na lubju. V tistih ruskih krajinah, tajgah, so vzeli lubje iz breze, zato je belo, in so ga narezali v dopisnice. Tudi drugi vojaki iz prve svetovne so tako pisali. To ni redkost. Ko knjiga izide, boste lahko prebrali, kaj vse je Matija Ravnikar pisal iz vojske. Večinoma piše takole: »*Dragi švager,*« ne svak, ampak je uporabil nemško besedo. Dopisnice so bile rožnate zato, da so takoj, ko so prišle na Kranjsko, vedeli, da je to pošta od vojakov. Vedeli so, da njihovi domači nestrpnost čakajo pošto od vojakov, žene, mame. Zato so poštarji ta pisma znosili pozorno, hitro in z največjo skrbjo. Zgodilo pa se je, da je prišlo roza pismo s črno obrobo. To pismo je prinašalo strašno novico – da je vojak padel. Večina Ravnikarjevih vojaških pisem je pa takih: »*Dragi mi, dragi švager, imam se dobro.*« O vojski niso smeli nič pisati, saj so bile tri vrste cenzure. Niso smeli izdajati, da izgubljajo, da streljajo na njih, da je veliko mrtvih itd. Zato so pisali: »*Dobro se imam, sem še kar bolan, molite zame. Srčno upam, da se še kdaj vidimo. Kako je kaj sosed, pozdravite mi tega in onega. Še enkrat molite zame in veliko mi pišite.*« Vsi so pisali na ta način. Le na dveh mestih je mimo cenzure ušlo pismo s podatki, kako je na fronti.

Andrej Jančigaj je bil zelo vpliven in zelo povezan z Bernikom. Na sliki ob njegovi zlati poroki je bila cela takratna elita Domžal, vsi pomembneži so se združili. Npr. tukaj je tudi dr. Matija Hočevar, prvi domžalski zdravnik, ki je bil leta 1933 domžalski župan. Domžalski župnik Franc Bernik je vodil Katoliško izobraževalno in podporno društvo. To je bilo drugo društvo s tem imenom, ki je bilo ustanovljeno leta 1904, prvo je bilo ustanovljeno leta 1889. Bernik je bil ves čas predsednik, dokler niso v Beogradu v tridesetih letih ukinili vsa društva in je vse premoženje prešlo na faro. Bernik je tudi režiral vse igre, a ni nikjer napisal, da je bil on režiser. Igre so imele pretežno nabožno vsebino, bile so moralke. To društvo je imelo samo dva podpredsednika, Andreja in Katarino Jančigaj.

Ko pa se je Jančigajeva hči Katarina poročila, je prenehala z vsem društvenim delom. Ni več igrala v igrah in ne pela v zboru. Od tistega trenutka dalje se je posvetila svoji družini, vse drugo je izključila. V arhivu imam celotno zgodovino društva (kar bi bilo zanimivo za raziskovanje), vse do najmanjših stvari, do smrti članov - udov so včasih rekli. To zgodovinsko pomembno knjigo sem našel v kontejnerju, ko so v župnišču čistili podstrešje. Bernik je v to knjigo zapisal tudi o smrti Andreja Jančigaja.

- **Za kateri poklic se je izučil?**

Andrej Jančigaj se ni učil, ampak se je priučil, ker je bilo samoumevno, da bo počel nekaj, kar je počel že njegov oče. Tako se je ob očetu izučil za poklic slamnikarja, a slamnikarji niso bili stacionirani. Pošta iz leta 1902 kaže na nemška naročila, dobavnice, kaže, da so bili zelo mobilni. Po vseh sejnih po Kranjskem in Avstriji, po takratni Avstro Ogrski, so prodajali slamnike kot drugi naši ljudje. Krošnjarji so bili pa Tirolci. Ko so videli naše izdelke, so vprašali, od kod so, pa so prišli sem. Krošnjarji so nosili s seboj Schwarzwald ure (stenske ure z utežmi), pa bruse in konjske koce, se pravi rdeče in zelene odeje za pokrivanje konjev v času furmanstva. Tak Deferegenški krošnjar je upodobljen na tarok karti št. II. z rdečim in zelenim kocem na rami. Leta 1902 je bilo krošnjarstvo že davno mimo, že od leta 1875 se je začela industrija, bili so že fabrikanti. Krošnjarji so bili nekje do sredine 19. stoletja. Sam sem bil že trikrat v Deferegnu, kjer sem hodil po pokopališčih, da sem našel grobove vseh domžalskih Tirolcev. Praviloma so se vsi Tirolci, slamnikarji, ki so bili v Domžalah, dali pokopati doma, v dolini Deferegen.

- **Kje so imeli delavnico pred letom 1890, ko je Andrej Jančigaj zgradil slamnikarsko tovarno v Zg. Domžalah 8? Ali so vam kdaj pripovedovali, kako je izgledala slamnikarska tovarna pri Kršmancu?**

Dotlej je bila slamnikarska tovarna v Kršmančevi hiši, od koder so tudi štirje šivalni stroji (pokaže razstavljene šivalne stroje). Vsi ti šivalni stroji so Jančigaji in so ostali na Kršmančevem podstrešju. Novembra sem jih dobil. Razstavil sem jih, da bodo delali, saj so zelo malo rabljeni. Domnevam, da je tudi tale torbica iz Kršmančeve hiše, možno je, da je pripadala Uršuli. Na njej je secesijski okrasek, manjka pa vrvica. Novembra sem v Kršmančevi hiši dobil tudi kovček, poln nepodpisanih starih fotografij. Vse so iz Kršmančeve hiše, nihče pa teh ljudi več ne pozna. To so domače slike, fotograf jim jih je dostavil domov. Na sliki je npr. ženitovanje iz leta 1899, ne vemo pa, čigavo. Na sliki so delavci, verjetno pri Jančigaju. Na sliki je domači otrok, punčka na parah. Na tej sliki piše: New York, Brooklyn – izselili so se zaradi slamnikarstva. Ker o teh ljudeh nič ne vemo, nimam s slikami kaj početi. Po obrazu Franca Bernika in njegovi frizuri (ima prečko) bi se na eni sliki lahko ugotovilo približno leto slikanja. Zagotovo je, da so na tej sliki vsi Domžalci. Po oblekah bi te slike umestili v 19. stoletje. Med njimi je tudi slika otroka, ki je po obrazu podoben Andreju Jančigaju.

- **Ali so bile Uršula, žena Andreja Jančigaja, in njegove hčere tudi šivalke slamnikov?**

Seveda. Ženske v Domžalah so bile v bistvu poljedelke, pozimi pa so bile šivalke slamnikov, ker druge industrije ni bilo. Vsa dekleta so imela doma kmetije. Glavna za preživetje je bila kmetija, imeli so zemljo, živino, pozimi, ko ni bilo dela, po so vse iskale delo kot šivilje slamnikov ali pa za pletenje kit.

- **Kje je Jančigaj nakupoval slamnate kite?**

V Slamnikarski muzej sem za muzejsko zbirko dal knjige, v katerih piše, kje je Jančigaj nakupoval kite. To sta dve knjigi Kitarskega društva, delo vodnika z evidenco prometa s kitami. Bernik je pisal zapisnike za Kitarsko društvo.

- **Komu in na kakšen način je prodajal slamnike v času pred prvo svetovno vojno?**

Prodajal jih je na sejnih, nekaj naročnikov pa bodo izdale tudi dopisnice iz leta 1902.

- **Kdaj in zakaj je Andrej Jančigaj kupil mlin v Študi? (Ali je bil to Vovkov mlin?)**

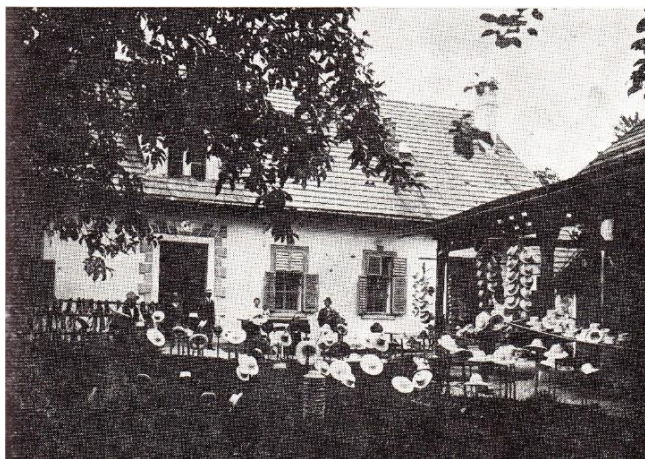
O njegovi mlinarski dejavnosti nisem zasledil ničesar. To poglavje je za mene siva lisa.

- **Ali je leta 1911, ko se je poročila hčerka Katarina, v slamnikarstvo začel uvajati tudi svojega zeta Matija Ravnikarja?**

Zet Matija Ravnikar je bil tesar, ki je delal pri bratu Franu Ravnikarju. Ta je bil pravzaprav arhitekt starih Domžal, saj je izdelal načrte za Sokolski dom, ki so ga zgradili leta 1905, leta 1906 za Društveni dom, ki so ga začeli graditi leta 1908 (danes je to kulturni dom) itd. Z njim pa je gotovo prišel tudi njegov brat Matija. V vodstvu društva pa je bila Katarina Jančigaj. Fran Ravnikar je pri društvenem domu delal tesarska dela, zidarska dela pa je opravil zidar Hočevnar iz Trzina. Takrat se je Matija Ravnikar veliko zadrževal v društvenem domu in okrog njega in tako je verjetno spoznal Katarino Jančigaj, podpredsednico društva. Ko še ni bilo doma, so igre igrali na dvorišču žage Frana Ravnikarja, to je tam, kjer je bilo parkirišče Metalke, blizu kulturnega doma. Tam je imel kolibo in veliko plohov in tam so igrali igre, že tam sta se lahko spoznala. Leta 1904 so začeli tam igrati igre, igrali pa so jih vse do leta 1910. Bili so neverjetno uspešni, saj so eno sezono uprizorili celo sedem iger (v enem samem letu). V tistem času še ni bilo televizije, zato so bile igre edina družabna priložnost. Poročila sta se leta 1911, leto kasneje pa je Katarina rodila hčerko Anico, mojo mamo, kasneje pa še Andreja, na porodu Frančiške je pa umrla.

- **Zakaj med 1. svetovno vojno pri Jančigaju ni bilo slamnikarske proizvodnje?**

Takrat je bil kulturni molk, zastalo je tudi življenje v kulturnem domu. Vojna vse ubije. Ni bilo več gospodarske rasti. V kulturnem domu je bila nekaj časa vojaška bolnica, celi veliki oddelki vojska so bili tam. Med vojno je bilo vse v razsulu. Ne samo kultura, tudi gospodarske dejavnosti, kot so slamnikarske tovarne, so ugasnile. Marija Ravnikar, Katarinin mož, je šel v vojsko, tako da je Katarina ostala sama z dvema ostarelima staršema in dvema majhnima otrokoma. Poleg tega je morala skrbeti še za kmetijo. Njen mož Matija se je v pismih zanimal, kako je kaj s firmo, s poslom. Par njegovih pisem je tudi v knjigi o Katarini. Katarina je imela tedaj veliko skrbi.

Slika 4: Sušenje slamnikov na dvorišču Ravnikarjeve slamnikarske delavnice.⁶

Prvo ohranjeno pismo s fronte z datumom 21. aprila 1916:

»Draga mi! /.../ Bog mi daj srečo, ako bom srečno jast prišel domov. Bomo mogoče še tud pri nas kaj naročili. Zdej, ko je vojska, je pa bolje, da je tako. Kaj bi pa potem ti reva počela in praviš, da ne verjamejo pri davkariji, da tako malo delate. Saj mu lahko (dacarju!!) dokažete, da se še preživeti ne morete. In s prošno za povišat podporo moraš tud poskusit. Ako ti bo mogoče kaj več delati tudi poskusi. Saj vem, kako da je. Ko začnem premišljevat, mi je silno hudo, ko ne vem, kaj moraš vse prestati. In si mislim, kaj to, ako ne boste nič zaslužili in vse je

⁶ Katarina Kobe Arzenšek: Iz preteklosti slamnikarstva v domžalski okolici s poudarkom na domačih proizvajalcih, Zbornik Občine Domžale, Domžale, Kulturna skupnost Domžale, 1979, str. 113.

tako drago. Se pa tudi tolažim in si mislim: ako mi Bog da srečno pridit nazaj, se bomo že preživel, saj rad delam. In tudi brez potrebe tudi ne bom zapravljal, saj še tukaj hranim, da ne zapravim nič brez potrebe. Prej sem šparal in potem bom pa še bol! To ti je vem težko zaradi »furmanov« (op. litih modelov), ki jih nimaš. Ako bi jaz prišel za 14 dni domov, bi jih imel hitro en par dobrih. Ali žalibog, zdaj ni nič, bo že enkrat minulo. Jast ne vem, jast sem kar nekako prepričan, da pridem srečno nazaj, jast zaupam in tudi prišel bom, boš vidla; le naprej molite in zaupajte v naše priprošnjike in gotovo nas bojo uslišali. /.../ Jast sem zelo zadovoljen, ker imam imeniten posel in luštkano sobo. Piši mi, kako ste se imeli v praznikih. Tisoč pozdravov in poljubov od tvojiga ljubečiga moža. Matija Ravnikar. Adijo srčki, le molčkajte, da bi se kmalu videli!»⁷

Drugo ohranjeno pismo s fronte – »Bojno polje« z datumom 5. oktobra 1916

»Draga mi. Prvič ti poročam in ob enem se ti prav iskreno zahvaljujem, da sem včeraj prijel tvoja dva pisma in v prvem mi poročáš od Andička, kako je sirotek bolan. Zato me srce boli in v drugemu pa še od Anice. O, kako bi jima jast rad kaj pomagal, pa žalibog jima ne morem. Vem, da si ti revca ravno tako reva, da se trudiš, kar je v tvoji moči. Pa seveda takoj ni mogoče, da bi odleglo. Upam, da se bosta kmal pozdravila, kaj bi drugače, si tudi misliti ne smem, kaj bi počel, ako bi ne dobil kateriga, ko bi prišel domov. Samo revčika smilita se mi pa tako, da ti nisem v stanju opisati; tak nedolžen srček in mora že bolečine prestajati. /.../ Včeraj sem enega Slovence dobil, nisem pogledal, od kateriga (op. polka) je bil, in sem ublal za izdelovanje slamnatih čevljev in kateri so jih prevzeli. Ne veš, kako je bilo to meni hudo! /.../ Tako moram pa tukaj biti, čisto mogoče, da se bo še kaj napravilo s prošnjo in ako ne bo prepozno. Kadar pridem domov, si bom tudi sam pomagal osebno. Je že tako, da nimamo mi sreče. Pa samo, da sem še le pri življenju in pri takim zdravju. Bog daj še nadalje nas pri takim zdravju ubraniti, saj bo vse minulo in potem se bojo časi spremenili tudi za nas. /.../ Danes imamo zelo slabo vreme, je še bolj dolgčas. Jutri zopet kaj več. Sprejmi tisoč iskrenih pozdravov in gorkih poljubov od tvojiga ljubečiga moža, Matija. Adijo srčki moji, glejte, da se boste takoj pozdravili. /.../ Paketa še nisem dobil, mogoče ga bom še.«⁸

- **Ali je Andrej Jančigaj do svoje smrti leta 1915 sam vodil svojo slamnikarsko tovarno ali je že prej razmišljal o predaji zetu Matiji Ravnikarju?**

On je takrat zdravstveno že opešal in je bolj asistiral svoji hčerki Katarini, delati pa že več ni mogel. V Matiji Ravnikarju pa je videl naslednika, ki bo nadaljeval slamnikarsko tradicijo, ki jo tudi je. Matija Ravnikar je leta 1934 zgradil novo tovarno, ki je prva v Domžalah imela salonitno streho. V stavbi je bilo tudi tovarno dvigalo na škripčevje, da so slamnike po njem prevažali, bilo je bolj primitivno tovarno dvigalo. Ta hiša še sedaj stoji poleg domžalske pošte, v njej so notarji.

Družina Andreja Jančigaja

- **Ali je Katarina po poroki z Matijem Ravnikarjem še živela skupaj z očetom in mamo?**

Ja, še, sama je tudi skrbela za ostarele starše. Mož, ki bi ji moral pomagati, pa je moral že sredi leta 1914 v vojsko. V svojih pismih je pisal, da mu je žal svoje žene, ki se tako trudi doma, sama z ostarelimi starši in otrokoma. Imeli so kmetijo, konje, krave, prašiče, pa še tovarno in delavce v tovarni ter na kmetiji. Za mlado žensko je bilo to zelo zahtevno.

⁷ Matjaž Brojan, Katarina iz domžalskega spomina, 2012, str. 191–192.

⁸ Matjaž Brojan, Katarina iz domžalskega spomina, 2012, str. 192–193.

- **Ali je Uršula Jančigaj potem, ko je njen mož Andrej leta 1915 umrl, leta 1918 pa še njegova hči Katarina, živela skupaj z družino svojega zeta Matija Ravnikarja in z njegovo drugo ženo Antonijo?**

Živela je skupaj z njimi. Bila pa je Uršula Jančigaj v Domžalah zelo spoštovana. Ko je Katoliško izobraževalno podporno društvo razvilo svojo zastavo, je bila kumica zastave društva. Dala je največ denarja zanjo, na pravem mestu je bila napisana Uršula Jančigaj. Ugledni Domžalci so več dajali tudi za dobrodelnost, saj je to sodilo k ugledu. Tako sta vedno največ prispevala Andrej in Uršula Jančigaj, pa Franc Bernik, potem pa ostali Domžalci. Včasih niso bili Domžalčani, ampak Domžalci. Zato sem tudi svojo knjigo poimenoval *Domžalci in njihov čas*. V knjigi so popisani dejansko Domžalci, ker so živeli še v času, ko so se tako imenovali. Prešeren govori v Povodnem možu o Ljubljankah in Ljubljancih. Ko so v Ljubljano prišli Zagrebčani, so rekli v Ljubljani, da bodo tudi oni moderni in bodo Ljubljančani in ne Ljubljanci. To je bilo v času po prvi svetovni vojni. Ko so v Domžalah to izvedeli, da so v Ljubljani Ljubljančanke, so rekli: »Mi imamo pa Domžalčanke.« Še 1935 se je časopis imenoval Domžalec, kar pomeni, da preimenovanje ni bilo na administrativni ukaz.

- **Kje sta Andrej in Uršula Jančigaj pokopana?**

Na starem pokopališču. Grob si bomo skupaj ogledali.

Ugled, družbene funkcije in življenjski dosežki Andreja Jančigaja

- **Zakaj je bil Andrej Jančigaj v vodstvu Katoliškega izobraževalnega društva? Kako je bil povezan s tem društvom?**

To je bilo zato, ker je bil ugleden tovarnar in ker se je zelo dobro razumel z Bernikom, ki je bil agens ali vodilo vsega v Domžalah. Bernik je okoli sebe zbral verne ljudi, sebi primerne, spoštljive, tiste, za katere je vedel, da se nanje lahko zanese in to so bili fabrikanti. Jančigaj je bil najstarejši fabrikant, prej so bili slamnikarji rokodelci. Premoženje je tudi vplivalo. Jančigaj je živel v veliki hiši, kar je Kršmančeva hiša bila.

- **Zakaj je bil v vodstvu Posojilnice in hranilnice v Domžalah? Ali je bil solastnik?**

Pomembni Domžalci so se združevali v vodstvih vseh ustanov. Ustanovili so **strojno zadrugo**, pa je bil Jančigaj tudi zraven. Strojna zadruga je nabavila stroje, da so jih potem vsi uporabljali. Od tega so imeli koristi vsi, ki so jih skupaj kupili. Za **posojilnico** so dobili denar od tistih, ki so ga prinesli v hrambo kot v banko. Npr. če bi ti prinesla svoje prihranke, tebi bi dali obresti, a isti denar bi še isti moment posodili nekomu drugemu, ki je nujno rabil denar, da ni propadel. Zato se je zadolžil, njemu pa so zaračunali trikratne obresti. Tako deluje bančništvo. O tem pišem tudi v knjigi o bančništvu. Moj stari oče Valentin Brojan si je npr. izposodil 2000 kron, da so mu izdali pobotnico, pa je plačal 4000 kron. Od te razlike so živeli, banka od tega živi in še danes je tako. (G. Matjaž Brojan nama je ob tem podaril svojo knjigo z naslovom *Domžalska bančna leta, Monografija bančne ustvarjalnosti*, Domžale, Ljubljanska banka, Banka Domžale, 1994.)

- **Kaj je bil po vašem mnenju največji uspeh v življenju Andreja Jančigaja?**

Po mojem mnenju je bilo to, da je bil pomemben človek v Domžalah, v sami srčiki kraja, ki je bil tedaj še vas, ker je bil tudi podpredsednik Katoliškega izobraževalnega in podpornega društva, v načelstvu Posojilnice in hranilnice v Domžalah, bil je tudi izumitelj namizne petrolejke. Žal ni nikjer slike tega svetila, le Bernik piše o tem. V bogastvu vseh svetil pa je gotovo tudi to, da on naredil nekaj novega, kar prej še ni bilo. Največji njegov uspeh je bil, da se je postavil kot najznamenitejši slovenski slamnikar, poleg še nekaterih zelo močnih domačinov, kot sta bila Škrabar in Cerar. Matija Ravnikar je imel, ko mu je šlo najbolje, 33 zaposlenih ljudi, kar je tudi kar nekaj. A Matija je živel v času, ko so drugi slovenski slamnikarji

že propadli. Jančigaja omenjamo kot največjega slovenskega slamnikarja nasproti Tirolcem. Tirolci so pa bili bolj uspešni od domačinov zato, ker so si med seboj finančno pomagali. Naši si pa niso pomagali. Vsak je bil samo od sebe odvisen. Med obema vojnoma je bil Ravnikar tako velik slamnikarski proizvajalec, da je imel svojega trgovskega potnika po Srbiji (pisal se je Dušan Kos), da je distribuiral slamnike po celi takratni Jugoslaviji.

- **Katere so bile njegove največje težave?**

Težko bi rekel o tem, nisem bil s tem soočen. Imeli so kmetijo, vsi slamnikarji so imeli tudi kmetije, zemljo, mrvo, krave, konje, za prevoz je imela vsaka kmetija konje, krave za mleko, prašiče za mast, kmetija je tudi zahtevala svoje. Z delom kmetije so domači slamnikarji kombinirali slamnikarsko delo.

- **Kako se je njegov družbeni položaj kazal na zunaj? Ali je imel morda svojo kočijo...?**

To mi ni znano. Je bilo pa zanimivo, da so se družine med sabo družile po premožnosti. Ti premožni ugledni ljudje se niso družili z vsakomur in so nase nekaj dali. Družili so se le s sebi primernimi. Med seboj so se tudi spogledovali za ženitve, tako da so se samo na isti ugledno-premoženjski ravni ženili, veliko so dali na to. Ob nedeljah popoldne so se sestajali enkrat pri enem, potem pri drugem posamezniku. Zelo znani so bili množični nedeljski izleti, ko so se fantje in dekleta vozili s kolesi. Bile so velike skupine, 10 do 20 mladih ljudi na kolesih, ki so tedaj že bila. Šli so s kolesi npr. v Škofjo Loko, se zabavali, družili. Za komuniciranje ni bilo veliko drugih priložnosti. Med seboj so se včasih dogajale razne spletke, čeprav so bili pobožni.

MATIJA RAVNIKAR

- **Kam je Matija Ravnikar hodil v ljudsko šolo? Ali se je šolal za tesarja?**

Doma je bil s Prevale pri Lukovici. Glede na to je v šolo verjetno hodil v Lukovico. Izučil se je za tesarja, že zelo mlad pa se je pridružil svojemu bratu Franu. Oče Boštjan Ravnikar je pokopan v Škocjanu (kaže sliko očeta in mame Frana in Matija Ravnikarja).

- **Ali se je po poroki s Katarino Jančigaj prekvalificiral v slamnikarja ali že prej?**

Slamnikar je postal po poroki (1911). A je moral že kmalu v vojsko (1914). V svojih pismih piše tudi, kako je v vojski doživel smrt svojega tasta Andreja Jančigaja in kako ga je skrbelo za ženo Katarino.

Prva svetovna vojna

- **Kje je bil Matija Ravnikar med prvo svetovno vojno? Ali je bil (poleg ruske fronte v Galiciji) tudi na soški fronti?**

Bil je v Galiciji, na soški fronti pa ne. Bil je desetar, kar je nizek čin. S tega obdobja se mu zgodilo nekaj, kar mu je olajšalo bivanje v vojski. Kot tesar je imel pri sebi vedno ploščat tesarski svinčnik, kot ga imajo tesarji vedno pri sebi. Imel je tudi list papirja in je v Galiciji šel na neko vzpetino. Videl je, kako se Rusi formirajo in to narisal na listek, ga prinesel vodstvu in vsi so mu bili zelo hvaležni za to. Potem so ga zelo spoštovali in takoj je imel boljši položaj. To mu je pomagalo tudi kasneje, da je bil lahko bolj v ozadju, kar je verjetno prispevalo k temu, da je vojno preživel. Delal je v neki tesarski delavnici bolj v ozadju, da ga ni vojska pohrustala. Moja nova knjiga prinaša tri usode vojakov z Galicije, ena je njegova. Eden od teh piše: »Bili smo do vratu v močvirju, potonili pa nismo samo zato, ker smo stali na truplih kameradov, ki so že prej potonili.« Bilo je grozno. Na koncu je Matija Ravnikar zbolel in je bil v vojaški bolnici. Zato je potem, že malo pred koncem vojne, prišel domov. Mogoče mu je tudi pomagalo

dejstvo, da je doma žena sama z ostarelo materjo in otroci, oče pa ji je prej umrl (1915). Zato je malo pred koncem vojne prišel domov, nato pa mu je umrla žena Katarina.

- **Kdaj je prišel Matija Ravnikar iz vojske? Ali je bila žena Katarina takrat še živa?** Ob smrti žene je bil doma, ona je umrla 15. 10. 1918, malo prej pa še komaj rojeni otrok. Samo tisto leto je v Domžalah umrlo 13 mladih porodnic. Razsajala je španska gripa.

- **Ali je kdaj pripovedoval o grozotah na frontah prve svetovne vojne?** Pripovedoval je, a ga otroci nismo želeli poslušati. Prinesel je kapo in meč z vojske, otroci pa smo to nosili za v maškare. Danes tega nimam več. Marsikaj je prestal. Veliko o tem, kar piše na dopisnicah, boste prebrali v novi knjigi.

Slamnikarska proizvodnja

- **Ali je takoj po prvi svetovni vojni spet začel s proizvodnjo slamnikov? (Preimenovanje firme je bilo šele leta 1922.)**

Takoj. Bil je nosilec obrti. Preživeti je moral dva otroka, zelo hitro se je tudi spet poročil.

- **Ali so vam pripovedovali, kako je izgledala slamnikarska delavnica v stari hiši v Zgornjih Domžalah 107?**

Bilo je zelo stisnjeno. V stari hiši so delali v hiši (kmečki izbi), kjer se vse dogaja, in ni bila videti kot tovarna. Vse je bilo zelo vestno, skrbno urejeno. Tudi stanovali, živeli so v tej hiši. Hiša je bila dopoldne polna, ker so tam delali, popoldne pa zato, ker so tam živeli. Stanovanjski del ni bil ločen od delavniškega. V to hišo se je Jančigaj preselil, ko sta leta 1907 Frančiška Maček (njegova najstarejša hči) in njen mož umrla, saj je prej bila Mačkova domačija.

- **Leta 1934 so začeli proizvodnjo v novozgrajeni tovarni. Ali se je spominjate? Kako je imela ta razporejene delovne prostore v pritličju in v nadstropju, kleti?**

Se spomnim. Proizvodnja je bila samo v enem nadstropju. Klet je bila z nizkim stropom, zgornja in še višja etaža pa sta bili z visokimi stropi. Ni bilo betonske plošče, bili so leseni tramovi. V teh prostorih so bili stroji in ogromne, meter globoke omare, visoke do stropa, v katerih smo se otroci skrivali. Uporabljale so se za slamnike, za polizdelke in za surovine. V tem prostoru so bile tudi preše. Spominjam se treh preš, nikjer pa niso slikane. Bile so takšne parne preše, kot so v Slamnikarskem muzeju.

Na dvorišču so imeli prostor za žveplanje slamnikov (da so se svetili) ter en prostor za vlivanje kovinskih kalupov za slamnike. Vsi veliki slamnikarji so imeli tudi svojo vlivalnico kalupov.

Na sliki je del gospodarskega poslopja, v katerem so imeli Ravnikarjevi tudi živali, krave. V enem prostoru je bila tudi pralnica za oblačila ali karkoli. To je bilo nasproti vhoda v pošto, pravokotno na Kolodvorsko ulico. Bilo je veliko gospodarsko poslopje.

- **Kje je Matija Ravnikar nakupoval slamnate kite? Ali je sodeloval tudi s Kitariskim društvom Domžale? Ali so v njegovi tovarni šivali slamnike tudi iz basta?**

Nakupoval jih je v Kitariskem društvu. V glavnem pa so kitarji nosili slamnate kite od ljudi, ki so jih pletli. Žal nisem našel niti ene fotografije kitarja, ko sem pisal knjigo o slamnikarstvu. Kite so bile lahke, zato so jih lahko veliko navili na kolo, bilo pa jih je nerodno voziti. Pred drugo svetovno vojno je nakupoval tudi kitajske in italijanske kite. Kitarstva se še spomnim iz otroštva. Bil je majhen zaslužek, a je bil. Ljudje so v veliki skromnosti računali tudi na ta zaslužek. Šivali so tudi slamnike iz basta.

- **Komu oz. kam so prodajali slamnike v času med obema vojnama?**

Prodajali so jih po celi Evropi in pa po celi takratni Jugoslaviji. Slamniki so bili univerzalno pokrivalo, ne samo poletno, tudi slavnostno. Obstajajo slike prireditelj, ko so bili vsi ljudje pod slamniki. Ne samo proti vročini, tudi sicer so bili slamniki pokrivalo za modo, eleganco. V Parizu je izhajal Mode Journal. To je bila modna revija, ki je predstavljala svetovno modo slamnikov in tam je pisalo Domschale (Domžale). To so bili tirolski izdelki iz Domžal. Tako je bilo okoli leta 1900. Imel sem en izvod Mode Journala, pa sem ga izgubil.

- **Ali je slamnikarska proizvodnja potekala tudi med drugo svetovno vojno? Kje je Ravnikar takrat dobival kite in kam je prodajal slamnike?**

Med drugo svetovno vojno je vse ugasnilo. Tovarn že ni bilo več. Po vojni se je samo še ena slamnikarska tovarna vzpostavila, to je Univerzale. Ravnikar je prenehal delati leta 1954. Nekaj sto jih je mogoče še naredil po vojni, ne moremo pa nič več govoriti o industrijski proizvodnji. Spomnim se, da je imel dve delavki, ena je bila Lojzka, druga je bila Rusinja Iva Simionova. Šivali sta slamnike, izdelovali cekarje iz slame in šilte iz slame. Ded Matija Ravnikar pa je po vojni izdeloval tudi klasične kape iz blaga. Imel je veliko krojev, da jih je ukrojil, dve ženski sta jih pa šivali. V te kape so na notranji strani všili tudi znojnico. Njegova zadnja dejavnost je bila šivanje kap in ne slamnikov.

- **Zakaj se je proizvodnja slamnikov po drugi svetovni vojni najprej zmanjšala in potem ustavila?**

Svetovna konjunktura je ugasnila, ni bilo več pogojev. Vsi Tirolci so propadli. Najprej so se vsi zadolžili, potem pa dolgov niso mogli vračati. Njihova lastnina je tako prešla pod Kreditni zavod Ljubljana, ki jim je dal kredite in ta je potem z njo razpolagal. Ker ni bilo več povpraševanja, ni bilo trgov, ki bi to zahtevali, zato ni bilo proizvodnih sredstev in se je nehalo.

- **Ali so Matiji Ravnikarju tovarno odvzeli, ko je prenehala z delovanjem?**

Zakon o nacionalizaciji⁹ pomeni, da rečejo: »Kar je tvoje, je zdaj moje.« To se je Ravnikarju tudi zgodilo.

Ob nedeljskih popoldnevih je vedno igral na harmoniko, mi, otroci, pa smo sedeli pri njegovih nogah. Ko pa je izgubil tovarno, nikoli več ni igral, samo jokal je še, harmoniko je pa prodal. Zelo dolgo sem se trudil, da sem jo našel. Prišel je k njemu nekoč en mlad fant, 16 let star, in mu rekel: »Gospod Ravnikar, ali prodate harmoniko?« »Prodaj, ne maram je več.« In jaz sem se tega človeka tako zelo zapomnil, ker nam je harmoniko »ukradel«, da sem ga po 40-ih letih prepoznal, ko sem ga srečal v Veleblagovnici. Vprašal sem ga, če je on pri Ravnikarju kupil harmoniko in če jo še ima. Povedal mi je, da jo je prodal v Moravče, v Podstran. Šel sem tja in povprašal za harmoniko, pa so rekli, da so jo že zdavnaj prodali v Rafolče k neki hiši, kjer se pišejo Oražem. Tako sem šel v Rafolče in našel to hišo, pa so rekli: »Ja, imamo jo. Sin se uči nanjo.« Sin pa je bil malo mlajši od mene. Prosil, sem, če mi jo prodajo, pa so rekli: »Ni govora.« Potem sem drugo nedeljo spet šel tja in prosil, da še malo zaigrajo nanjo. Spet sem jih prosil, naj mi jo prodajo, da bom zanjo plačal vsako ceno. Tretjo nedeljo sem bil spet tam, pa je mama rekla sinu: »Daj, prodaj že to harmoniko, saj boš pa lahko drugo kupil.« 1500 mark sem dal zanjo, pa sem jo imel. Danes nimam časa zanjo, ker se ukvarjam tudi z rezbarstvom. Sedajle bom izrezoval Kristusov pasijon. Dr. Sadnikar mi je dal nek zares dragocen dokument, nekaj neverjetnega. To je rokopis iz leta 1600, pasijon (pokaže rokopis). Ni znano, kdo je to pisal. To je taka dragocenost za v NUK.

---

⁹ Nacionalizacija se je v Sloveniji začela leta 1946 (rudniki, tovarne, banke, veletrgovine...), vsa ostala podjetja pa so bila nacionalizirana po letu 1948. http://mss.svarog.si/zgodovina/4/index.php?page_id=8421, 29. 1. 2016.

- **Katera lastnina je Ravnikarju še ostala po nacionalizaciji?**

Ostala mu je stanovanjska hiša, tista, v kateri je bila najprej tovarna. Še to hišo so mu vzeli, ne samo tovarno, imel je samo pravico stanovati v njej, ni pa bil več njen lastnik. Potem se je pa pritožil, nato je to hišo nazaj dobil, za ker so mu dali eno malenkostno odškodnino, ne za tovarno, ampak za to hišo, kar bi bilo danes mogoče 30 evrov na mesec. . Potem pa so terjali še to odškodnino. Bilo je vse skupaj zelo grdo. A takrat je država z vsemi, ki so kaj imeli, tako delala. Za tovarno pa ni dobil nobene odškodnine in je bila takoj v državnih rokah. Po denacionalizaciji nas je 11 upravičencev dobilo to lastnino nazaj.

- **Ali je Anica, vaša mama, tudi živela v tej hiši?**

Ja, ves čas smo tam živeli. Tam je tekla mladost meni in mojima dvema bratoma. Oče Brojan pa nas je zapustil, ko sem bil star sedem let, mlajši brat je bil star pet let, najmlajši brat pa je bil takrat 2 leti star. Tako smo ostali sami z mamo. Oče je šel po svetu, po svoje, mama pa je bila brez službe in je nas, tri fante, preživljala sama brez vsakih sredstev. Edino stric Andi, mamin brat, sin Katarine Jančigaj, nam je omogočil, da smo mu delali na kmetiji, potem pa nam je dal krompir, pa vsak dan mleko. Tam je bila potem kmetija, ko ni bilo več tovarne.

Družina Matije Ravnikarja

- **Kako je bilo ime njegovim otrokom? S Katarino je imel dva otroke: Anico in Andreja (Andija), koliko pa jih je imel z drugo ženo Antonijo?**

Antonija Škander je imela tri otroke, Tončka in Pavelco, najmlajša Mihela pa je umrla že kot otrok.

- **Ali so se otroci dveh zakonov med seboj dobro razumeli in so ostali povezani?**

Otroci so se dobro razumeli, a mati Antonija je favorizirala svoje otroke. Anica in Andrej sta bila pri hiši bolj za težaka, za težka dela. Bila sta delavca ali hlapca pri hiši, ker sta bila tudi starejša.

- **Ali je bila mačeha Antonija dobra tudi do Katarininih otrok? Kakšni so bili medsebojni odnosi?**

Ne, ni bila. Delala je razliko med otroki, kar je po svoje razumljivo, ker sta dva otroke bila njena, dva pa od Katarine. Ker sem bil Katarinin vnuk, sem, na primer, za veliko noč dobil pomarančo, sin Pavelce pa je dobil fotoaparat.

- **Zadnja štiri leta je Matija Ravnikar preživel kot vdovec. Ali je živel sam ali je bil pri katerem od svojih otrok?**

Živel je sam, za njega pa je skrbela moja mama Anica in stric Andrej. Ker je izgubil vse svoje premoženje, je bil zelo zagrenjen. Ukvarjal pa se je s čuvanjem koles ljudi, ki so šli z vlakom v Ljubljano po opravkih, v službe ali v šole. Šli so na vlak, njemu pa so dajali neko miloščino. Pustili so kolesa nasproti železniške postaje in on jih je čuval, da so jih počakala. To je bilo nasprotje: od nekdanjega tovarnarja do čuvaja koles. Bilo je zelo žalostno. Od zaprtja tovarne do smrti je živel še 6 let. Zadnja leta je bil revež, a ponos mu je pa ostal. Sam je premleval svoje življenje: Galicijo, Katarino, slamnikarstvo, tovarno, ki je propadla pred njegovimi očmi.

Kot človek je bil zelo pedanten. Na dvorišču je imel poseben objekt, v katerem so bile za tisti čas najsodobnejši kmetijski stroji: za obračanje zemlje, za brananje, razni plugi, za izkopavanje krompirja, za sušenje sena, vse to je že uporabljal. Enkrat pred zimo je vse te stroje namazal (kolomaz). V začetku, ko je bil še mlajši, je dajal vsa okna spomladi dol in polkna gor. Bilo jih

je zelo veliko, okoli 50 polken. Ko pa je prišla zima, je dal polkna dol, pa okna gor. Šel je na streho in je opazoval, če kje zamaka. Bil je zelo dober gospodar.

- **Kje je pokopan Matija Ravnikar in obe njegovi ženi?**

Matija je pokopan s svojo drugo ženo Antonijo na novem pokopališču. Njegova prva žena Katarina je pokopana na starem pokopališču s starši, z Andrejem in Uršulo Jančigaj, in s svojim otrokom.

Ugled, družbene funkcije in življenjski dosežki Andreja Jančigaja

- **Ali je bil tudi Matija Ravnikar član kakšnega društva?**

Ne, da bi vedel. Mislim, da ne. Matija Ravnikar se ni tako vključeval v društveno življenje. Bil pa je cerkveni ključar, to je tisti, ki pri procesiji nosi nebo, ne bandero, štirje ga nosijo.

- **Ali je imel v svojem življenju še kakšne druge pomembne družbene funkcije?**

Razen cerkvenega ključarstva ni imel drugih funkcij. Kot ključar ni imel nič s cerkvenim ključem, ampak je bil le blizu vodstvu fare.

- **Kateri so bili največji dosežki v življenju Matije Ravnikarja?**

Njegova zasluga je, da je ohranil slamnikarsko tovarno in nadaljeval delo Andreja Jančigaja. Leta 1934 je zgradil veliko lepo tovarno, ki je še danes lepa stavba. Povečeval je svojo kmetijo. Hodil je v Posojilnico in hranilnico ob nedeljskih dopoldnevih in ko je enkrat ali dvakrat na leto slišal, da kdo od kmetov propada, mu je tam, na dvorišču rekel: »*Hej ti, Tone, ali prodajaš kmetijsko zemljo, jaz bi jo kupil.*« Pa mu je ta postavil ceno, npr. 1000 kron, on pa je rekel: »*500 kron ti dam zanjo.*« To je bilo kruto. Ko je ta videl denar, je rekel: »*Daj.*« Zato je bila Ravnikarjeva kmetija sestavljena iz množice ločenih raznorodnih posesti, njiv, razmetanih na različnih lokacijah. V glavnem pa so bile včasih parcele tri metre široke in sto metrov dolge, zelo majhne in razmetane na različnih koncih. Nekaj te zemlje so mu nacionalizirali, nekaj jo je sam prodal, nekaj pa so si jo dediči razdelili med seboj. Nespametno je bilo kupovati zemljo na različnih koncih, a to so bili ljudje, ki so bili zelo varčni, tudi sami si niso veliko privoščili.

- **Kako se je kazal njegov ugled v času, ko je bil poslovno najbolj uspešen? Ali je imel mogoče že avto ali kakšno drugo premoženje, ki je kazalo na njegov ugled? Ali se je njegov družbeni položaj kazal tudi tako, da je prijateljeval z najbolj uglednimi ljudmi v takratnih Domžalah?**

Matija Ravnikar ni imel pomembnih družbenih funkcij, tudi avta še ni imel, videlo pa se ga je, ko so bile prireditve. Tisti Domžalci, ki so bili bolj ugledni, so bili na prireditvah v ospredju, ko so se slikali, npr. v cerkvi, ko je prišel škof Rožman.

- **Po drugi svetovni vojni so se razmere povsem spremenile. Kako jih je doživljal?**

Zanj je bilo travmatično, zelo žalostno. Vzeli so mu vse imetje, nič več ni mogel biti na svojem in to je bilo zelo hudo. Celo življenje se je trudil za nekaj, potem pa so prišli in ti rekli: »*To ni več tvoje, to je zdaj moje.*« Zato je bil na stara leta zelo zagrenjen.

- **Ali je imel v starosti pokojnino ali kakšne druge dohodke, od katerih je lahko živel?**

Nič ni imel, nobene pokojnine.

- **Kako se je kazal njegov ugled v starosti, ko mu je bila odvzeta večina premoženja, čeprav je imel za seboj uspešno poslovno pot?**

Stari ljudje, tisti Domžalci, ki so ga poznali, so vedeli, kdo je. To je bil ves ugled. Na poti v cerkev so ga pozdravljali. Ugled je imel tudi kot cerkveni ključar. Včasih je družba takim rekla

»kulaki«, se pravi tisti, ki jim je bilo premoženje odvzeto zato, ker so nekaj ustvarili. Tistim pa, ki niso nič ustvarili, niso mogli ničesar odvzeti. Takrat so bili nekaj vredni le revolucionarji. Kulaki pa so bili od družbe odrinjeni in zasramovani.

- **Kako se vi, g. Matjaž Brojan, spominjate svojega dedka? Kakšen je bil njegov značaj, zanimanja, delovne navade?**

Zelo zadržan človek je bil, čustev ni kazal. Spomnim se ga s harmoniko, kako je nam, vnukom, igral. Včasih je bil ugleden. Starejše smo včasih vikali. Nikoli nas ni pestoval, sedeli smo mu pod nogami na pragu, on pa je igral harmoniko. To niso bili časi, da bi si ljudje pokazali, da imajo nekoga radi, tako, da bi ga vzeli v naročje in ga pestovali. Matija Ravnikar je bil zelo resen človek, mogoče tudi zato, ker je veliko prestal.

- **Zakaj vi svojega dedka Matija Ravnikarja ne cenite tako, kot svojega pradedka Andreja Jančigaja?**

Andrej Jančigaj je bil uspešen slamnikarski tovarnar, čudovit človek, Matija Ravnikar pa je imel tudi veliko spodrseljajev. V drugem zakonu je dobil ženo, kateri se je moral popolnoma podrediti. Prišla je iz Ljubljane, iz Zgornje Šiške. Ker je bila doma iz gostilne, jo je želela imeti tudi v Domžalah. Ko se je leta 1934 sprostil prostor nasproti železniške postaje, kjer je bil prej brivec Delbello, je odprla svoj bife. Ni ga imela prav dolgo (od leta 1935 do 1941), ker so prišli Nemci in so tam uredili pošto za pakete. Zanimivo je tudi, da je Matija Ravnikar svojo drugo ženo vikal. Rekel je: »Mama, kam boste šli?« Antonija je bila zelo dominantna in je skrbela za ves njun denar, tako da jo je moral on, četudi tovarnar, za vsak dinar prositi. Denar je imela vedno zaklenjen v predalu.

DOPOLNITEV INTERVJUJA, 12. 2. 2016

- **Od kdaj do kdaj je bil Matija Ravnikar cerkveni ključar?**

Cerkveni ključar je bil do konca življenja. To se pravi tisti, ki nebo nosi, kar je bila častna funkcija v župniji. Ključarji so bili zaupniki župnika, tudi v materialnem smislu, hkrati pa čast in obveznost ob praznikih. Verjetno je cerkveni ključar postal, ko se je priženil k Jančigaju, ker je bila Jančigajeva družina zelo ugledna.

- **Kako je bilo s tovarno med drugo svetovno vojno?**

Med drugo svetovno vojno je tovarna delovala, vendar v zelo zmanjšanem obsegu.

- **Kako je bilo potem, ko se je vaša mama, Ravnikarjeva hči Anica, poročila s Francem Brojanom?**

Bili smo zaznamovani, ker smo bili Brojanovi. Oče je bil iz revne družine, mama iz bogate, a mama se z očetom poročila iz ljubezni. Oče je bil izobražen. Šolal se je v škofovih zavodih v Šentvidu, nato pa je študiral in postal ekonomist. V času študija se je pri svojih sestrah zadolžil. Ko pa se je poročil, je od tasta Matije Ravnikarja zahteval doto za njegovo hčerko. To Matiji Ravnikarju seveda ni bilo všeč. Potem pa je nanj prišlo še anonimno pismo, ki je na žaljiv način zahtevalo doto. Nekdo je to napisal, a ne moj oče. Ko pa je Matija Ravnikar to pismo dobil, je mojega očeta zasovražil. Starša sta se kasneje ločila.

- **Ali je Matija Ravnikar delal tudi na kmetiji?**

Ne, on na kmetiji ni delal. Sin Andi je delal na kmetiji, pa moja mama in midva z bratom, ko smo ostali brez očeta. Najmlajši brat je bil še premajhen. Andi je rekel moji mami: »Če mi bodo tvoji otroci pomagali na kmetiji, boste imeli celo leto krompir in mleko.« Tako je tudi bilo.

- **Hči Pavelca se je leta 1942 poročila, sinova Andi in Tonček pa leta 1950. Ali ste takrat Brojanovi živeli skupaj z ostalimi Ravnikarjevimi?**

Vsi smo prebivali v isti hiši, a nismo živeli skupaj. Stric Andi je živel v nadstropju, v mansardnem stanovanju, v pritličju v severnem delu hiše smo živeli Brojanovi, v južnem delu pa Matija Ravnikar z ženo in ostalimi otroki.

- **Koliko vnukov je imel Matija Ravnikar?**

Mama Anica je imela tri otroke, poleg mene še Andreja in Franca. Stric Andi ni imel otrok, je pa enega posvojil, Branka. Pavelca, Ravnikarjeva hči iz drugega zakona, se je poročila z vojaškim zdravnikom dr. Ladislavom Pircem z Vira. Imela sta štiri otroke: Boštjana, Aleša, Matica in Mojco. Najprej so živeli na Ptuj, nato pa v Kraju. Sinu Tončku Ravnikarju je oče Matija naredil krasno hišo v Stobu, zraven Avtoservisa. V njej je živel z ženo Danico Nastran iz Radomelj, s katero sta imela tri hčerke: Marijo, Uršo in Janjo. (Opomba: Skupaj je imel 11 vnukov.)

- **Kdaj je Matija Ravnikar postal čuvaj koles?**

Kolesa je začel čuvati potem, ko mu je vse propadlo. Vendar ne zato, da bi kaj zaslužil, saj so mu ljudje dajali le prostovoljne prispevke.

- **Zakaj sta umrla Antonija in Matija Ravnikar?**

Pri dobrih 75-ih letih je Antonijo zadela možganska kap, postala je nepokretna. Pri hiši so imeli gospodinjsko pomočnico Tončko Habjan, ki je bila odlična tudi za računanje, tako da jim je znala voditi tudi računovodstvo. Pri svojih dobrih 50-ih letih je na hitro zbolela in umrla. Mama Antonija se je po kapi toliko popravila, enkrat so jo pripeljali celo na Tončkin grob. Leta 1960, pri 79-ih letih, pa je Antonija umrla zaradi ponovne kapi. Matija je umrl štiri leta kasneje, nemara od starosti.

6 DOKUMENTI ANDREJA JANČIGAJA IZ LET 1902 IN 1903

Najin sogovornik, g. Matjaž Brojan, je v intervjuju omenil originalne dokumente, ki so bili najdeni na podstrešju Kršmančeve hiše. Večinoma so bili to rokopisi v stari nemščini. Iz njih vsa izpisali naslednje podatke.

Preglednica 5: Dokumenti Andreja Jančigaja iz leta 1902 in 1902 (hrani jih Matjaž Brojan)

Pošiljatelj	Naslovnik	Kraj	Zadeva
Haijasch	Andreas Jancigaj in Domžale	1902	Dopis
G. u. CH. Veider, Stoh & Filz, Kitzbühel, Tirol(<i>slama in polst</i>)	Herr And. Jančigaj, Domžale	Kitzbühel, 29. 6. 1902	Račun za različne modele, znesek 149,46
Friedman & Tapezierer Wien	Andreas Jancigay, Domžale	Wien, 18. 8. 1902	Naročilo
E. Plilmann, Eduard Schmidt & Comp., Reichsbank žiro račun za Avstrijo	Andreas Jancigay, Domžale	Elberfeld, Bozen, 12. 11. 1902	Obračun prometa
K. k. Zollamt (carinski urad)	Jančigaj Domžale	7. 12. 1902	Carinski prejem

K. k. Zollamt (carinski urad)	Jančigaj, Domžale	8. 12. 1902	Carinski prejem
K. k. Zollamt (carinski urad)	Jančigaj Domžale	22. 12. 1902	Carinski prejem
Eduard Schmidt & Comp., Konzul Schmidt, Elberfeld, Avstrija	Herrn And. Jancigay, Domžale	Elberfeld, 24. 1. 1903	Mesečni obračun, klirinški račun pri poštni hranilnici, znesek 23,60
Stroh-, Filz- und Modehut-Fabrik, Johann Hintner, Wels (tovarna slamnatih, polstenih in modernih klobukov)	Andrej Jančigaj in Domžale	Wels , 3. 11. 1903	Dopis
Levelező-Lap, Magyar postaigazgatas Szent Miklos (Miklavž)	Andreas Jančigaj, Strohhüt Fabrik, Domžale bei Laibach, Krain	Neuolerfl , 26. 7. 1901	Madžarska dopisnica
Magyar Kiralyi Posta, Levelező-Lap, Bellatinoz Stefan Kohut	Andr. Jančigaj, Strohhut Fabrik, Domžale Bag Laibach in Krain	Bellatinoz , 17. 6. 1902	Madžarska dopisnica
Paul Hires Levelező-lap, Magyar postaigazgatas	Herrn Andreas Jancigaj, Strohut fabrik, post in Domžale bei Laibach	8. 7. 1902	Madžarska dopisnica
Seidenfeld Jenny, noi-kalap es divataru üzleto, Satoralja-Ujhely, Wekerle-ter (ženski klobuki in trgovina s spominki)	Stroh Hut Fabrik, Domžale, Oesterrich	Satoralja Ujhely , 2. 9. 1902	Madžarska dopisnica
Theod. Stäber, Dresden	Andreas Jancigaj, Domžale, Krain	Dresden , 5. 9. 1902	Dopisnica, rezervacija naročila
Robert Arlt & Co, Lack Fabrik, Farben und Firnisse, Bodenbach	Andreas Jancegay, Strohhutfbk. Domžale bei Laibach	Bodenbach , 4. 9. 1902	Dopisnica, potrditev naročila (verjetno barv)
Friedman & Tapezierer, Stroh- und Filzhut-Fabrik, Wien	Andreas Jančigaj, Domžale, bei Laibach, Krain	Wien , 6. 9. 1902	Dopisnica
Friedman & Tapezierer, Stroh- und Filzhut-Fabrik, Wien	Andreas Jančigaj, Domžale, bei Laibach, Krain	Wien, 8. 9. 1902	Dopisnica
Michael Feichter, Mode-, Current-, Kurz- und Wirkwaren, Wasche-, Stroh- und Filzhüte un Damen-Confection, St. Veit, Kärnten (modne nogavice, perilo, slamnati in volneni klobuki in ženska konfekcija)	Andr. Jančigaj In Domžale, Krain	St. Veit , 29. 11. 1902	Dopisnica
Ant. Krisper Ljubljana-Laibach	Gospod Andrej Jančigaj, Domžale	Ljubljana , 4. 12. 1902	Dopisnica, naročilo vzorcev slamnikov
Ant. Krisper, Ljubljana	Andrej Jančigaj, Domžale	Ljubljana, 12. 12. 1902	Dopisnica, naročilo , naj slamnike čim prej pošljejo
A. Hucklesby & Co., George St., Luton Post Card Great Britain & Ireland	Andreas Jančigaj, Domžale	Luton , 8. 12. 1902	Dopisnica
Administration des Journals »Der Kapitalist«, Wien	»Der Kapitalist« Wien	Wien	Dopisnica, ponudba revije Kapitalist za vzorčni izvod
Franziska Redlinger, Wien	Andr. Jancigaj Strohhütfabrikant	Wien , 29. 11. 1902	Dopisnica
Franziska Redlinger, Wien	Andr. Jancigaj, Domžale	Wien, 12. 12. 1902	Dopisnica
Franziska Redlinger, Modistin ..., Wien	Herrn Andreas Jancigai, Domžale, Krain	Wien, 25. 1.	Dopisnica

Gebrüder Weiss, Triest	A. Janzigay, Strohutfabrik, Domžale, Krain	Triest, 30. 10. 1902	Dopisnica, obvestilo o pošiljki z vlakom, pošiljatelj Thomann, München

Čeprav težko čitljivega besedila v nemščini nisva razumeli, pa sva iz teh dokumentov lahko ugotovili naslednje:

- Andrej Jančigaj je leta 1902 in 1903 sodeloval s tovarnami slamnatih in polstenih klobukov v različnih krajih po Evropi: v Kitzbühelu (na Tirolskem), na Dunaju, v Dresdnu, v Welsu, v Šentvidu ob Glini (na Koroškem).
- Slamnike je prodajal tudi posameznim podjetnikom, kot so bili: modistka Frančiška Redlinger z Dunaja, Anton Krisper iz Ljubljane in Theod. Stäber iz Dresdna.
- Slamnike je prodajal na Madžarsko: v Sátoraljaújhely, v Neuolerfl, v Bellatinoz itd.
- Sodeloval je tudi s tovarno A. Hucklesby & Co., George St. v Lutonu v Veliki Britaniji.
- Material je kupoval v tovarni barv in lakov v Bodembachu v Nemčiji.
- Iz Trsta je dobival obvestilo o pošiljki z vlakom. Za kakšno pošiljko gre, nama ni znano. Sklepava lahko, da je preko pristanišča v Trstu dobival material, nato pa so tudi njegovi slamniki potovali po vlaku in z ladjo, npr. v Luton v Veliko Britanijo.

7 ŽIVLJENJE ANDREJA JANČIGAJA

Življenjepis Andreja Jančigaja (19. 11. 1839–26. 3. 1915)

Andrej Jančigaj se je rodil 19. novembra 1839 slamnikarju Valentinu Jančigaju v Zgornjih Domžalah 8, pri Kršmancu. **Otroštvo** je preživel v domači delavnici, kjer se je priučil k slamnikarskemu delu. Pri 24-ih letih se je poročil z Uršulo Zor iz Zgornjih Domžal 26. Pri Kršmancu je nadaljeval z očetovo obrtjo. Že njegov oče je imel vzdevek Sušovec, verjetno zato, ker se je pri njih sušilo veliko slamnikov. Vzdevek se je prenesel tudi na Andreja Jančigaja. Ta se je 18. 10. 1940 **poročil z Uršulo Zor** iz Zgornjih Domžal 26. V zakonu so se jima rodile štiri hčere: Frančiška, Uršula, Johana in Katarina. Prve tri hčere je dobil pri starosti 27 do 36 let, najmlajšo Katarino pa pri 46 letih. Leta 1865 so v njihovi delavnici začeli slamnike šivati s stroji. V tem času je izumil tudi posebno namizno svetilo na petrolej – namizno petrolejko. Leta 1868 je ustanovil slamnikarsko tovarno, leta 1890 pa jo je na novo zgradil. V drugi polovici 19. stoletja je bil največji slovenski slamnikarski tovarnar. Bil je prvi slamnikar, ki je v Domžalah pričel šivati tako imenovane »naložene« slamnike. Prej so šivali slamnike samo »na krajce«. Ko je leta 1907 umrla njegova hči Frančiška, ki se je poročila v Mačkovo slamnikarsko tovarno, je Andrej Jančigaj svojo **tovarno preselil k Mačku v Zgornje Domžale 107**. Pred prvo svetovno vojno so v njegovi tovarni izdelali povprečno po 60.000 slamnikov na leto, kar ga je uvrščalo na drugo mesto po proizvodnji, največ slamnikov so tedaj izdelali v Cerarjevi slamnikarski tovarni (povprečno 80.000 na leto). Do sredine 19. stoletja je slamnike prodajal tirolskim krošnjarjem. V dobi industrializacije, v drugi polovici 19. stoletja, pa do prve svetovne vojne pa jih je prodajal na Tirolsko, na Zgornjo Avstrijo, v Galicijo, na Koroško, Štajersko, pa tudi v Slavonijo, na Hrvaško, Ogrsko, v Dalmacijo in seveda po Kranjskem. Več kot 50 let je bil ugleden domžalski slamnikarski tovarnar ali fabrikant, obenem pa tudi Domžalec, ki je imel veliko družbenih funkcij. Bil je v podpredsednik Katoliškega izobraževalnega in podpornega društva (predsednik je bil župnik Franc Bernik), v načelstvu Strojne zadruge in Posojilnice in hranilnice v Domžalah. Kot ugleden tovarnar se je udeleževal vseh pomembnih prireditev v Domžalah. Da je bil zelo uspešen slamnikar, se je kazalo tudi v njegovem premoženju. Kupil

je nekdanji Vovkov mlin v Domžalah, o čemer pa ni veliko podatkov. Njegova najmlajša hči Katarina se je leta 1911 poročila s tesarjem Matijem Ravnikarjem, v katerem je Andrej Jančigaj videl svojega naslednika. Pomemben datum v njegovem življenju je bil 13. 6. 1913, ko sta z ženo Uršulo praznovala **zlato poroko**. Ker je moral njegov zet Matija Ravnikar v začetku prve svetovne vojne v vojsko, njegova tovarna med vojno ni obratovala. Andrej Jančigaj je umrl 26. marca 1915 zaradi možganske kapi, star 76 let.

Preglednica 6: Življenjska pot Andreja Jančigaja (19. 11. 1839–26. 3. 1915)

Datum	Starost	Dogajanje
19. 11. 1839	0	Rojen je bil v Zg. Domžalah 8, pri Kršmancu.
15. 6. 1863	24	Poročil se je z Uršulo Zor, Zg. Domžale 26.
1865	26	Pričeli so šivati slamnike s stroji. Andrej Jančigaj je bil v tem času tudi izumitelj posebnega namiznega svetila na petrolej.
25. 9. 1866	27	Rodila se mu je hčerka Frančiška.
1868	29	Ustanovil je slamnikarsko tovarno.
10. 10. 1869	30	Rodila se mu je hčerka Uršula.
5. 5. 1875	36	Rodila se mu je hčerka Ivana.
23. 4. 1885	46	Rodila se mu je najmlajša hči Katarina.
1890	51	Pri Kršmancu v Zg. Domžalah 8 je zgradil novo, veliko slamnikarsko tovarno.
1897	58	Hčerka Frančiška se je poročila z Antonom Mačkom, nato sta zgradila slamnikarsko delavnico v Zg. Domžale 107, pri čemer je pomagal tudi Andrej Jančigaj.
17. 8. 1900	61	Andrej Jančigaj je bil izvoljen v načelstvo Posojilnice in hranilnice v Domžalah. Bil je tudi v vodstvu Strojne zadruga .
1904	65	Ustanovljeno je bilo Katoliško izobraževalno in podporno društvo v Domžalah. Med člani je prvi vpisan Jančigaj Andrej, nato pa njegova hči Katarina. Oba sta bila izvoljena za podpredsednika, Franc Bernik, domžalski duhovnik, pa za predsednika društva.
1907	68	3. novembra 1907 je umrla njegova najstarejša hči Frančiška, njen drugi mož Franc Pečnik pa malo prej (18. 3. 1907).
1908	69	Andrej Jančigaj je svojo tovarno slamnikov preselil v prazno hišo Zgornje Domžale 107. Prenesel se je tudi vzdevek Sušovec.
6. 5. 1909	70	Firma <i>Andrej Jančigaj</i> je bila registrirana na trgovskem in deželnem sodišču.
Leto ni znano.		Andrej Jančigaj je kupil mlin s pogonom vodne moči Mlinščice, ki je stalna mestu današnje tovarne v Mlinostroj v Študi (Vovkov mlin. ¹⁰)
13. 6. 1913	74	Bila je velika cerkvena slovesnost ob zlati poroki Andreja in Uršule Jančigaj (50 let poroke).
26. 3. 1915	76	Andrej Jančigaj je umrl zaradi možganske kapi.
28. 3. 1915		Andreja Jančigaja pokopljejo na staro domžalsko pokopališče.

¹⁰ Stane Stražar, Domžale, mesto pod Goričico, Domžale, Odbor pri KD Miran Jarc Škocjan, 1999, str. 494.

8 ŽIVLJENJE MATIJE RAVNIKARJA

Življenjepis Matije Ravnikarja (19. 2. 1884 – 23. 11. 1964)

Matija Ravnikar se je rodil 19. februarja 1884 na Prevaljah 5, v Župniji Dob. Izučil se je za tesarja in delal pri bratu Franu Ravnikarju, priznanemu tesarskemu mojstru in projektantu. **Leta 1911, pri 27-ih letih, se je poročil s Katarino Jančigaj** ter se kot zet slamnikarskega tovarnarja Andreja Jančigaja začel uvajati v slamnikarsko proizvodnjo. V zakonu s Katarino Jančigajem sta se mu leta 1912 rodili dvojčici, od katerih je preživela le hčerka Anica. V letu 1913 sta se z ženo udeležila velikega slavlja ob zlati poroki Katarininih staršev, Andreja in Uršule Jančigaj. Konec leta 1913 se mu je rodil sin Andrej. **V začetku prve svetovne vojne** je bil vpoklican v vojsko, v 17. pešpolk, s katerim je moral v Galicijo, na rusko fronto. Slamnikarska tovarna med prvo svetovno vojno ni obratovala. Po smrti Andreja Jančigaja 26. 3. 1915 je bila slamnikarska tovarna prepisana na njegovo hči Katarino Ravnikar. Ta pa je 7. 2. 1916 vso lastnino prenesla na svojega moža Matija Ravnikarja. V vojni se je Matija Ravnikar redno dopisoval s svojim svakom Antonom Müllerjem (105 dopisnic). Imel je čin desetnika, delal pa je tudi v vojaški tesarski delavnici. Ko je leta 1917 zbolel, je bil nekaj časa v vojaški bolnici, potem pa se je predčasno vrnil domov. Zadnjo dopisnico je poslal domov **29. oktobra 1917**. Ker je tedaj pisal, da je za nekaj mesecev oproščen vojaške službe, se ponuja sklep, da se je dopustovanje podaljšalo do konca vojne. Žena Katarina je 13. oktobra 1918 rodila hčerko Frančiško, ki je naslednji dan umrla. Dan kasneje, **15. oktobra 1918**, v starosti 33 let, je umrla še žena Katarina. V tistem času je razsajala španska gripa, zaradi katere je v Domžalah umrlo kar 13 mladih porodic. Matija Ravnikarja je ostal sam z dvema majhnima otrokoma in z ostarelo taščo Uršulo Jančigaj. Leto dni kasneje, 7. oktobra 1919, se je **poročil z Antonijo Škander** iz Ljubljane. V zakonu so se jima rodili trije otroci: sin Tonček (roj. 1920), hčerka Pavelca (roj. 1922) in Mihaela (roj. 1924), ki pa je že pol leta zatem umrla. Njegova tašča Uršula Jančigaj je umrla 4. avgusta 1925.

Po vrnitvi z vojske je Matija Ravnikar nadaljeval proizvodnjo slamnikov v svoji tovarni. Leta **1922** se je slamnikarska tovarna uradno preimenovala v Slamnikarsko tovarno A. Jančigaj, naslednik M. Ravnikar. Tedaj je Matija Ravnikar zaposloval enega uradnika, 10 do 12 šivalk in 3 do 4 delavce na prešah, ki so v sezoni (5 mesecev) izdelali 20.000 slamnikov. 15. novembra 1922 je začel dozidavati slamnikarsko delavnico, dograjena je bila 20. avgusta 1923. Leta **1928** je tovarna izdelala 90.000 do 105.000 slamnikov na leto (v šestmesečni sezoni). Zaposlovala je 20 žensk in 3 moške delovne sile, izven sezone pa so se ukvarjali še s kmetijstvom. V tem času so že vsi domači slamnikarji prenehali z izdelavo, razen Karla Koširja iz Stoba, ki je tedaj proizvedel povprečno po 11.000 slamnikov na leto (1929–1932).¹¹

Matija Ravnikar je leta 1932 dal zgraditi novo slamnikarsko tovarno, kamor je dve leti kasneje preselil slamnikarsko proizvodnjo. V času do druge svetovne vojne je njegova tovarna zelo uspešno delovala, saj je bil tedaj največji domači slamnikar v Domžalah. V tem obdobju je izdelal povprečno 25.000 do 30.000 slamnikov na leto. Leta **1939** je bilo v Ravnikarjevi tovarni zaposlenih 15 šivalk in 5 moških, ki so naredili 50.000 slamnikov. V tem času je od domačinov izdeloval slamnike še Karol Košir, ki jih je leta 1939 prodal 17.000.¹² Med drugo svetovno vojno je tovarna delovala v zelo zmanjšanem obsegu. Po drugi svetovni vojni se je proizvodnja slamnikov, v primerjavi s predvojnimi obdobjem, močno zmanjšala, ni pa usahnila. Povpraševanje po slamnikih je močno upadalo, zato je Ravnikar skušal proizvodnjo rešiti z izdelavo kap in cekarjev. Z nacionalizacijo mu je bila 17. septembra 1959 odvzeta slamnikarska

¹¹Jan Žabkar in Luka Žabkar: Prodaja slamnikov Karla Koširja iz Domžal v letih 1929 – 1932, raziskovalna naloga iz interdisciplinarnega področja, mentorica Vilma Vrtačnik Merčun, Domžale, Osnovna šola Rodica, 2014.

¹²Ajda Sokler, Računi slamnikarja Karla Koširja 1934–1943, Raziskovalna naloga z interdisciplinarnega področja, mentorica: Vilma Vrtačnik Merčun, Domžale, Srednja šola Domžale, 2014.

tovarna, stanovanjska hiša in manjši poslovni objekt, kjer je imela njegova žena v obdobju od 1936 do 1941 svoj bife. Na Ravnikarjevo pritožbo so mu 3. decembra 1959 stanovanjsko hišo vrnili. Propad некоč uspešne tovarne je Ravnikarja močno potrl. Čeprav je pred nacionalizacijo svojim vnukom (teh je imel 11) večkrat igral harmoniko, jo je potem od žalosti prodal. Ženo Antonijo je okoli leta 1955 zadela možganska kap, zaradi česar je ostala nepokretna. Umrila je 14. avgusta 1960. Matija Ravnikar je bil zadnja leta zagrenjen in je verjetno razmišljal o svoji nenavadni usodi. Zamotil se je s tem, da je čuval kolesa tistim krajanom, ki so z vlakom odhajali v Ljubljano. Kljub dolgoletni delovni dobi ni imel nobene pokojnine. Kakšen dinar so mu ljudje darovali zato, ker jim je čuval kolesa. Umril je 26. novembra 1964, v starosti 80 let.

Preglednica 7: Življenjska pot Matije Ravnikarja (19. 2. 1884 – 23. 11. 1964)

Datum	Starost	Dogajanje
19. 2. 1884	0	Rojen je bil v vasi Prevalje 5 pri Škocjanu, v Župniji Dob.
		Izučil se je za tesarja. Delal je pri bratu Francu Ravnikarju.
11. 9. 1911	27	Poročil se je s Katarino Jančigaj iz Zg. Domžal 107.
23. 7. 1912	28	Žena Katarina je rodila hčerko Anico, dvojčica je umrla.
13. 6. 1913	29	Z ženo Katarino sta bila na zlati poroki Katarininih staršev Andreja in Uršule Jančigaj.
29. 11. 1913	29	Žena Katarina je rodila sina Andreja.
27. 7. 1914	30	26. 7. 1914 je bil kot zaporedno št. 75 vpoklican v vojsko, naslednji dan je s sovojaki z vlakom odšel na rusko fronto v Galicijo (17. pešpolk – vod kranjskih Janezov).
26. 8. 1914	30	Svojemu svaku Antonu Müllerju je poslal dve dopisnici.
14. 10. 1914	30	Domov je poslal ilustrirano dopisnico (I. R. 17, 8. komp., f. p. 369). ¹³
2. 1. 1915	30	Matija Ravnikar je pisal svaku iz kraja Gorlice (piše o begu pred ruskimi vojaki in o velikih izgubah).
26. 3. 1915	31	Tega dne je umrl njegov tast Andrej Jančigaj.
22. 10. 1915	31	Vojaške oblasti so Matiji Ravnikarju dovolile dopust. Bil je v kasarni v Ljubljani, ni pa smel domov, zato ga je obiskala žena.
28. 12. 1915	31	Od novembra 1915 dalje je bil že v Judenburgu na Gornjem Štajerskem.
7. 2. 1916	31	Katarina Ravnikar je vso lastnino prenesla na svojega moža Matija Ravnikarja.
21. 4. 1916	32	Matija Ravnikar domov piše pismo z »bojnega polja«.
16. 6. 1916	32	S svojim bataljonom je bil Matija Ravnikar na italijanskem ozemlju na Tirolskem.
14. 9. 1916	32	Firma Andreja Jančigaja je bila prepisana na Katarino Ravnikar, roj. Jančigaj, iz Zg. Domžal 107.
2./24. 2. 1917	33	Pisal je dve dopisnici z Dunaja. Bil je na zdravljenju v bolnišnici.
27. 9. 1917	33	Svaku Müllerju je pisal dopisnice iz Judenburga, vendar ne z bojnega polja. Pisal je, da je bolan v glavi in da se še vedno spominja, kako je bil v Galiciji zasut od sovražnikove granate.

¹³ Matjaž Brojan, Katarina iz domžalskega spomina, 2012, str. 185

29. 10. 1917	33	Matija Ravnikar je pisal zadnjo dopisnico iz kraja Milovice (Milovitz). Piše, da bo za nekaj mesecev oproščen vojaške službe.
13. 10. 1918	34	Žena Katarina je rodila hčerko Frančiško, ki je naslednjega dne umrla, dan za njo je umrla še ona.
7. 10. 1919	35	Matija Ravnikar se je drugič poročil. Druga žena je postala Antonija Škander iz Ljubljane, Zg. Šiška 52.
13. 7. 1920	36	Žena Antonija je rodila sina Antona (Tončka).
25. 1. 1922	37	Žena Antonija je rodila hčerko Pavelco.
1922	38	Slamnikarska tovarna je dobila uradno ime <i>A. Jančigaj, naslednik M. Ravnikar</i> .
20. 8. 1923	39	15. novembra 1922 je začel z dozidavo slamnikarske delavnice v hiši Zg. Domžale 107. Dela so bila končana 20. 8. 1923.
29. 9. 1924	39	Žena Antonija je rodila hčerko Mihaelo.
6. 4. 1925	40	Umrli je hči Mihaela, stara pol leta. Nekaj mesecev za njo, 4. 8. 1925, je v 85. letu umrla tudi tašča Uršula Jančigaj. Obe sta pokopani v istem grobu na starem domžalskem pokopališču.
1932	47	Matija Ravnikar je začel graditi novo slamnikarsko tovarno.
1934	49	Slamnikarsko proizvodnjo so iz stare hiše v Zg. Domžalah 107 preselili v novo slamnikarsko tovarno.
1935	50	Od leta 1935 do leta 1941 je imela njegova žena Antonija v objektu, ki ga je imel do leta 1934 v najemu brivec Delbello, svoj bife. Tako se ji je uresničila njena dolgoletna želja.
30. 1. 1940	54	Najstarejša hči Anica se je poročila s Frančiškom Brojanom.
12. 5. 1942	56	Hči Pavelca se je poročila z dr. Ladislavom Pircem v Kranj.
11. 2. 1950	64	Sin Andrej se je poročil z Marijo Skočir.
26. 9. 1950	65	Sin Tonček se je poročil z Danico Nastran. V tem času je Matija Ravnikar za svojega sina Tončka v Stobu dal zgraditi novo stanovanjsko hišo.
17. 9. 1959	74	Z denacionalizacijo v družbeno last prišla njegova stanovanjska hiša v Domžalah s tremi stanovanji, enonadstropna poslovna zgradba (tovarna) z dvema poslovnima prostoroma v skupni površini 164,82 m ² in manjša poslovna zgradba – bife.
1959	74	Matija Ravnikar ostane brez lastnine in brez pokojnine. Domačo kmetijo vodita sin Andre in hčerka Anica z otroki.
3. 12. 1959	74	Komisija za nacionalizacijo pri Okrajnem ljudskem odboru ugotovi Ravnikarji pritožbi in mu vrne stanovanjsko hišo, v kateri so tri majhna stanovanja (za Andijevo in Aničino družino ter za Matija in Antonijo Ravnikar).
14. 8. 1960	75	Tega dne je zaradi možganske kapi umrla Matijeva druga žena Antonija, ki je bila že nekaj let nepokretna.
		Matija Ravnikar je zagrenjen. Kolesa čuva tistim, ki odhajajo na vlak, za kar mu dajejo neznatne prostovoljne prispevke.
23. 11. 1964	79	Matija Ravnikar umre. Tri dni kasneje ga pokopljejo na novo domžalsko pokopališče, kjer je že pokopana žena Antonija.

9 RAZPRAVA IN PREVERJANJE HIPOTEZ

Razlogi za vzpone v življenju Andreja Jančigaja so bili:

- Slamnikarstva se je priučil že kot otrok, zato ga je dobro obvladal.
- Živel je v času velikega povpraševanja po slamnikih.
- Bil je inovativen in podjeten. Zaradi teh lastnosti je iznašel prvo svetilko na petrolej v Domžalah, spremenila se je tudi izdelava slamnikov.
- Že kmalu je začel uvajati šivalne stroje v svojo proizvodnjo.
- V času njegovega življenja ni bilo vojn, razen v zadnjih dveh letih (1914 in 1915).
- Svojo proizvodnjo slamnikov je stalno povečeval, zaradi tega je leta 1890 pri Kršmanc zgradil novo tovarno.
- Verjetno zaradi bližine železniške postaje je kasneje, ko je ostala hiša v Zgornjih Domžalah 107 prazna, preselil proizvodnjo na novo lokacijo.
- Zaradi svojega poslovnega uspeha je užival velik družbeni ugled, ki se je kazal tudi v družbenih funkcijah v domžalskih društvih (kot podpredsednik Katoliškega izobraževalnega in podpornega društva, bil je v načelstvu Hranilnice in posojilnice v Domžalah in Strojne zadruge).
- Vse življenje je bil ugleden, spoštovan človek, prav tako tudi njegova žena Uršula, ki je bila kumica društvene zastave. Zaradi tega je bila ob njuni zlati poroki velika društvena slovesnost.

Matija Ravnikar je imel v življenju tako vzpone, kot tudi padce. **Razlogi za vzpone pri Matiji Ravnikarju so bili:**

- Poročil se je v ugledno družino, ki je imela v lasti uspešno slamnikarsko tovarno.
- Bil je delaven in natančen, zaradi česar se je hitro priučil slamnikarskega dela.
- Že leta 1923 je dozidal slamnikarsko delavnico v stari hiši v Zgornjih Domžalah 107.
- Bil je skrben in varčen gospodar, zato mu je uspelo zgraditi novo enonadstropno slamnikarsko tovarno.
- S privarčevanim denarjem je ves čas večal svojo kmečko posest, saj je odkupoval kmetijske in gozdne parcele.
- Kupoval je tudi sodobne kmetijske stroje, za katere je vestno skrbel.
- Za svojega sina Tončka je v Stobu dal zgraditi novo stanovanjsko hišo.
- Ugled je užival kot cerkveni ključar, ki je ob procesijah nosil nebo, poleg tega pa je bil župnikov zaupnik.

Razlogi za padce v življenju Matije Ravnikarja pa so bili:

- Ker je moral v času prve svetovne vojne v vojsko, je proizvodnja v slamnikarski tovarni zastala.
- Imel je nesrečno družinsko življenje, saj mu je prva žena Katarina umrla sedem let po poroki. Druga žena Antonija, ki je bila doma z gostilne, je bila zelo dominantna, verjetno pa tudi podjetna in varčna. Ker je ona skrbela za njun denar, mu je verjetno s tem jemala avtoriteto.
- Zaradi druge svetovne vojne se je proizvodnja slamnikov močno zmanjšala, žena Antonija pa je izgubila svoj bife.
- Po drugi svetovni vojni je bilo manjše povpraševanje po slamnikih, zaradi tega se je preusmeril tudi v izdelovanje kap.

- Zaradi nacionalizacije njegove lastnine je ostal brez tovarne, stanovanjske hiše in poslovnega prostora, v katerem je imela žena pred vojno bife. Po pritožbi so mu stanovanjsko hišo vrnili.
- Žena Antonija je bila nekaj let pred smrtjo nepokretna, kar je gotovo vplivalo tudi na življenje Matije Ravnikarja.
- Kljub temu, da je celo življenje trdo delal in varčeval, na stara leta ni imel pokojnine in je bil odvisen od drugih ljudi. Zanj sta skrbela hčerka Anica in sin Andi.

PREVERJANJE HIPOTEZ

Hipoteza 1: Udeležba v vojnah: Andrej Jančigaj se ni udeležil nobene vojne, umrl pa je med prvo svetovno vojno. Manj sreče je imel Matija Ravnikar, ki se je kot 30-letni mož udeležil prve svetovne vojne, preživel je tudi drugo svetovno vojno. Po drugi svetovni vojni je nekaj časa še nadaljeval s proizvodnjo slamnikov, zaradi spremenjenih meja pa je moral verjetno poiskati nove kupce.

Ugotovitev: Hipoteza je večinoma potrjena. Po drugi svetovni vojni je upad proizvodnje slamnikov povzročilo tudi zmanjšano povpraševanje, predvsem pa nacionalizacije tovarne.

Hipoteza 2: Družinske razmere: Andrej Jančigaj je imel normalno družinsko življenje, Matiji Ravnikarju pa je kmalu umrla žena, Jančigajeva hči Katarina. Zaradi skrbi za otroke se je kmalu ponovno poročil.

Ugotovitev: Hipoteza je potrjena.

Hipoteza 3: Začetek in potek slamnikarske proizvodnje: Oba podjetnika sta podedovala slamnikarsko delavnico, v kateri sta nadaljevala s proizvodnjo. Pri Andreju Jančigaju se je slamnikarska proizvodnja postopoma večala, ker je živel v tako imenovani »zlato dobi slamnikarstva«. Matija Ravnikar pa je živel v zgodovinskem obdobju, za katerega je bilo značilno splošno upadanje slamnikarske proizvodnje in katerega sta zaznamovali obe svetovni vojni. Zaradi vojn se je slamnikarska proizvodnja močno zmanjšala, po 2. svetovni vojni pa mu je nova država lastnino celo odvzela.

Ugotovitev: Hipoteza je potrjena.

Hipoteza 4: Družbene funkcije v življenju Domžal: Predvidevava, da sta bila oba kot uspešna podjetnika vključena v družbeno življenje Domžal. Verjetno sta bila člana pomembnih društev v kraju.

Ugotovitev: Hipoteza je potrjena. Najbolj je bil v društveno življenje vključen Andrej Jančigaj, ki je bil v vodstvu Katoliškega izobraževalnega in podpornega društva ter v vodstvu Hranilnice in posojilnice v Domžalah. Matija Ravnikar je imel le častno funkcijo cerkvenega ključarja.

Hipoteza 5: Življenje v starosti: Andrej Jančigaj je imel lepo starost, razen zadnjega leta njegovega življenja zaradi začetka vojne. Njegova žena Uršula in hčerka Katarina sta umrli po njegovi smrti. Matija Ravnikar ni imel take sreče. Na starost je bil brez premoženja, štiri leta pred smrtjo mu je umrla tudi druga žena Antonija. Na srečo je imel otroke, ki so mu verjetno pomagali.

Ugotovitev: Hipoteza je potrjena.

Hipoteza 6: Razlogi za vzpone in padce njunega poslovnega uspeha in ugleda: Andrej Jančigaj je užival velik ugled zaradi uspešnega slamnikarskega podjetja, ki ga je vedno bolj širil. Njegova uspešnost se je kazala tudi v družbenih funkcijah, v premožni stavbi oz. v prevoznih sredstvih ter v družbi oz. prijateljih, s katerimi se je družil. Matija Ravnikar je bil

posebno spoštovan po koncu prve svetovne vojne, ker se je boril na frontah in je vojno na srečo preživel. Kasneje je svoj ugled utrdil z uspešnim vodenjem svoje slamnikarske tovarne, ki je postala največja tovarna domačina (še večje pa so vodili domžalski Tirolci). Padec na družbeni lestvici pa je doživel po drugi svetovni vojni, ko so mu v imenu nove države odvzeli vse premoženje. V teh spremenjenih razmerah ni več užival družbenega ugleda in mu je bilo gotovo hudo za vsem nekdanjim premoženjem in ugledom.

Ugotovitev: Hipoteza je potrjena.

10 ZAKLJUČEK

S to raziskovalno nalogo sva se zelo veliko naučili. Dobili sva nov vpogled v življenje domačih slamnikarjev. Čeprav sva iz kraja, ki je znan po slamnikarstvu, se pred začetkom raziskovalne naloge nisva zavedali, da je bila slamnikarska proizvodnja tako pomembna v razvoju Domžal. Izvedeli sva, kako je potekalo življenje slamnikarskih tovarnarjev in kako se je proizvodnja po drugi svetovni vojni hitro zaustavila. Zanimivi so bili razlogi, zakaj so slamnikarske tovarne prenehale delovati.

Četudi je bilo o Andreju Jančigaju in Matiji Ravnikarju že veliko napisanega v literaturi, pa njune osebne zgodbe iz literature ne izvemo. Prav to je doprinos najine raziskovalne naloge. Usoda dveh slamnikarjev je bila odvisna tako od posameznikove osebnosti, kot tudi od zgodovinskih razmer, v katerih sta živela in delovala. Življenjska zgodba Andreja Jančigaja je zgodba o uspešnem slamnikarskem tovarnarju, ki je bil prav zato tudi ugleden Domžalec z več družbenimi funkcijami. Življenjska zgodba o Matiji Ravnikarji pa je bila polna vzponov in padcev, ki sta jih zaznamovali prva svetovna vojna, smrt prve žene Katarine, uspešnost slamnikarske tovarne po prvi svetovni vojni, dominantnost druge žene Antonije, druga svetovna vojna in končno odvzem premoženja po drugi svetovni vojni.

Raziskovalno nalogo bi lahko nadaljevali z raziskovanjem drugih domžalskih slamnikarjev, kar bi nama dalo še večji vpogled v slamnikarsko proizvodnjo. Če bi našli ustrezne vire, bi lahko primerjali slamnikarsko proizvodnjo domačih in tirolskih slamnikarjev v Domžalah. Zanimive so tudi osebne zgodbe posameznih slamnikarjev, ki so prav tako, kot Matija Ravnikar, doživljali vzpone in padce tako v osebnem kot v poslovnem življenju.

11 LITERATURA IN VIRI

- Bernik, Franc: Zgodovina fare Domžale, Domžale, samozaložba, 1923, dostopno na: http://www.knjiznica-domzale.si/Portals/0/Dokumenti/monografske_publicacije/zgodovina_1.pdf, 11. 2. 2016.
- Brojan, Matjaž: Katarina iz domžalskega spomina. Domžale, samozaložba M. Brojan, 2012.
- Brojan, Matjaž: Slamnikarska sled Domžal. Domžale, Kulturni dom Franca Bernika, 2012, str. 111–119.

- Brojan, Matjaž: Počivajoči domžalski spomin, Monografija o nekdanjih Domžalah in ljudeh, Domžale, samozaložba, 2013.
- Brojan, Matjaž: Domžalci in njihov čas. Domžale, samozaložba, 2016.
- Kobe Arzenšek, Katarina: Iz preteklosti slamnikarstva v domžalski okolici s poudarkom na domačih proizvajalcih, Zbornik Občine Domžale, Kulturna skupnost Domžale, 1979, str. 103–130.
- Ravnikar, Tone: Kronika domžalskega slamnikarstva, Občinski poročevalec, glasilo SZDL Občine Domžale, Leto IX, Domžale, 20. julij 1970.
- Sokler, Ajda: Računi slamnikarja Karla Koširja 1934–1943, Raziskovalna naloga z interdisciplinarnega področja, mentorica: Vilma Vrtačnik Merčun, Domžale, Srednja šola Domžale, 2014.
- Status animarum, Zgornje Domžale 8, Župnija Mengeš (ogled je omogočil mengeški duhovnik g. Štefan Babič, 12. 11. 2015).
- Status animarum, Zgornje Domžale 107, Župnija Domžale (ogled je omogočil domžalski župnik g. Klemen Svetelj, 19. 11. 2015).
- Stražar, Stane: Domžale, mesto pod Goričico, Domžale, Odbor pri KD Miran Jarc Škocjan, 1999, str. 494.
- Žabkar, Jan; Žabkar, Luka: Prodaja slamnikov Karla Koširja iz Domžal v letih 1929 – 1932, raziskovalna naloga, Domžale, Osnovna šola Rodica, 2014.

Ustni vir:

- Matjaž Brojan, Masarykova 14, Domžale (12. 1. 2016, 15. 1. 2016 in 12. 2. 2016)

Slikovni in pisni viri:

- Vse fotografije in dokumenti so iz arhiva Matjaža Brojana.

12 SEZNAM SLIK IN PREGLEDNIC

SEZNAM FOTOGRAFIJ

Slika 1: Status Animarum, Zgornje Domžale št. 8, Sušovec, str. 180, Župnija Mengeš.

Slika 2: Status Animarum, Zgornje Domžale št. 107, Župnija Domžale.

Slika 3: Zlata poroka Jančigajevih 13. junija 1913.

Slika 4: Sušenje slamnikov na dvorišču Ravnikarjeve slamnikarske delavnice.

SEZNAM PREGLEDNIC

Preglednica 1: Rodovnik družine Jančigaj

Preglednica 2: Družina Matije Ravnikarja s prvo ženo Katarino

Preglednica 3: Družina Matije Ravnikarja z drugo ženo Antonijo

Preglednica 4: Podatki o slamnikarski proizvodnji po Katarini Kobe Arzenšek.

Preglednica 5: Dokumenti Andreja Jančigaja iz leta 1902 in 1902.

Preglednica 6: Življenjska pot Andreja Jančigaja (19. 11. 1839–26. 3. 1915).

Preglednica 7: Življenjska pot Matije Ravnikarja (19. 2. 1884–23. 11. 1964).

PRILOGA 1: SLIKOVNO GRADIVO IN DOKUMENTI O ANDREJU JANČIGAJU - IZ ARHIVA MATJAŽA BROJANA

OTROŠTVO IN OBDOBJE ŽIVLJENJA DO LETA 1907

Slika 1: Fotografija iz 19. stoletja, najdena na podstrešju Kršmančeve hiše.

Slika 2: Kršmančeva hiša v Zgornjih Domžalah 8 je bila zgrajena leta 1811. Leta 1850 je bil njen lastnik Valentin Jančigaj, Andrejev oče.

Slika 3: Kršmančeva hiša je danes lepo obnovljena.

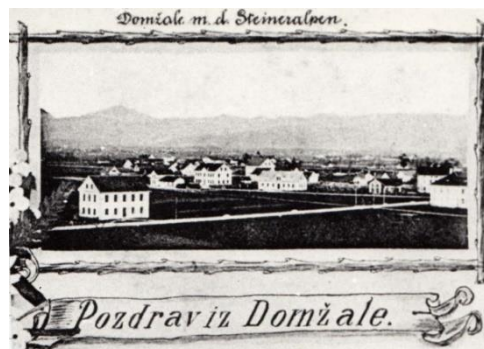

Slika 4: Avtorici raziskovalne naloge z g. Matjažem Brojanom 15. januarja 2016.

JANČIGAJEVO ŽIVLJENJE OD LETA 1907 DO 1915

Slika 5: Po smrti hčerke Frančiške leta 1907 se je Andrej Jančigaj preselil v Zgornje Domžale 107. Že pred tem je bila v tej hiši Mačkova slamnikarska tovarna.

Slika 6: Domžalska razglednica iz leta 1891, na kateri je nekdanja ljudska šola, v sredini pa Mačkova, kasneje Jančigaj-Ravnikarjeva slamnikarska tovarna.

SLAMNIKARSTVO ANDREJA JANČIGAJA

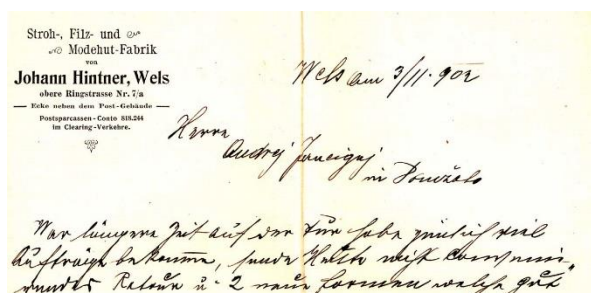
Sušek (hišno ime, pravilno: Sušovec) Andrej Jančigaj, rojen 19. nov. 1839, je imel slamnikarsko tovarno v Zg. Domžalah, h. št. 8. Že njegov oče Valentin je izdeloval slamnike. Iz prav majhnih razmer se je Andrej s slamnikarstvom polagoma povzdignil do uglednega in premožnega moža. On je bil sploh prvi slamnikar, ki je v Domžalah pričel šivati takimi-imenovane „naložene“ slamnike. Prej so šivali slamnike samo „na krajce“. On je tudi prvi v Domžalah v svoji tovarni vpeljal petrolejevo svetilko. Od vseh strani so hodili k njemu gledat to veliko novost. Povsod drugod v Domžalah in okolici je namreč takrat še brlela leščerba ali lojenica (sveča). Bil je izredno sposoben in vnet za vsak napredek. L. 1908 je prestavil svojo tovarno v Zg. Domžale, h. št. 107, hišo v Zg. Domžalah, h. št. 8 pa je prodal. Od tedaj v njej ni bilo več slamnikarske tovarne. Umrli je 27. marca 1915.

Ker ni imel moških potomcev, je slamnikarsko tovarno za njim prevzela njegova hči Katarina, ki se je poročila z Matijo Ravnikar-jem.

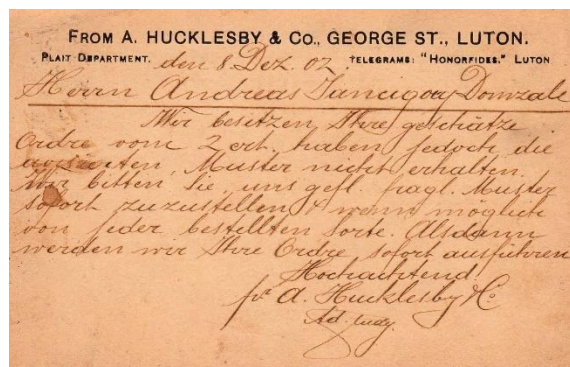
Slika 7: Bernikov zapis o Andreju Jančigaju v njegovi knjigi Zgodovina fare Domžale iz leta 1923.

Jančigaj Andrej	
1908	
Oktober 19	40 kit št. 4 na 52 hl
1909 januar 19	50 kit št. 19 na 55 hl
April 2	10 kit št. 5 na 50 hl
" 3	3 " 5 na 50 hl
" 8	24 kit št. 4 na 52 hl
" 20	20 kit št. 4 na 52 hl
Janj 14	50 kit št. 35 na 35 hl
December 16	20 kit št. 94 na 70 hl
31. December 1910	balans

Slika 8: Andrej Jančigaj je kupoval slamnate kite tudi v Kitarskem društvu Domžale.

Slika 9: Dopis, ki kaže na sodelovanje Andreja Jančigaja s slamnikarsko in klobučarsko tovarno v Welsu.

Slika 10: Dopisnica, ki kaže na to, da je Andrej Jančigaj sodeloval tudi s posamezniki iz Lutona v Veliki Britaniji.

Slika 11: Dopisnica Frančiške Redlinger, modistke z Dunaja.

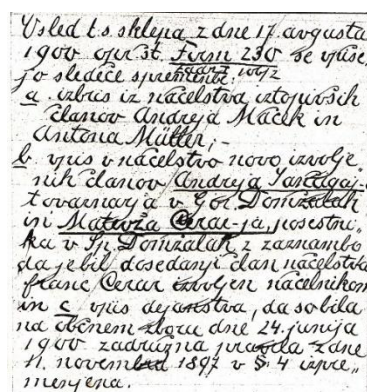

Slika 12: Dopisnica iz madžarskega mesta Bellatinoz.

POMEMBNE DRUŽBENE FUNKCIJE

Slika 13: Andreju Jančigaju so zaupali mnoge ugledne funkcije. Bil je podpredsednik Katoliškega izobraževalnega in podpornega društva v Domžalah, predsednik pa je bil vsa leta Franc Bernik.

Slika 14: Andrej Jančigaj je bil 17. avgusta 1900 izvoljen za člana načelstva Posojilnice in hranilnice v Domžalah.

JANČIGAJEVA DRUŽINA LETA 1913

Slika 15: Jančigajeva zlata poroka 23. junija 1913. Na njej so tudi tri Jančigajeve hčere s soprogi, hčerka Frančiška pa je bila takrat že pokojna. Hčerka Ivana Jančigaj, por. Kuralt, sedi z možem levo od mame Uršule Jančigaj, hčerka Uršula Jančigaj, por. Müller, sedi desno od očeta Andreja, poleg nje pa je njen drugi mož Anton Müller starejši, najmlajša hčerka Katarina pa stoji za mamo Uršulo, v naročju drži hčerko Anico, za očetom Andrejem pa stoji njen mož Matija Ravnikar. Poleg Müllerja sedi domžalski župnik in kronist Franc Bernik. Za Matijem Ravnikarjem v zadnji vrsti stoji njegov brat Fran, priznani tesarski mojster in projektant mnogih znamenitih stavb v Domžalah.

23. junija ¹⁹¹³ došlo se 1/2 10 sta družinski
podpredsednik Andrej Jančigaj in njegova žena
Krisla Jančigaj, hmelja družine nastanele obhajala
izredno, naraščajočo slovesnost, slabo postalo.
V slovesnem sprejemu njih posrednikov sta prišla v
cirkus, kjer jih je najprej pričakovala družina
stara. Nasilje je bilo čisto čisto ob sprejemu
Krisla in Janča Jančigaj. V cirkusu
je bil prihod starih slovesnosti. Ljudje v imenu
družine, da jih je bil na prireditvi, družine,
ga privedli so. Jaka veruje in obhajali se mnega
leta!

Slika 16: Bernikov zapis ob Jančigajevi zlati poroki v tajnikovi knjigi Katoliškega izobraževalnega in podpornega društva v Domžalah.

SMRT ANDREJA JANČIGA JA 26. 3. 1915

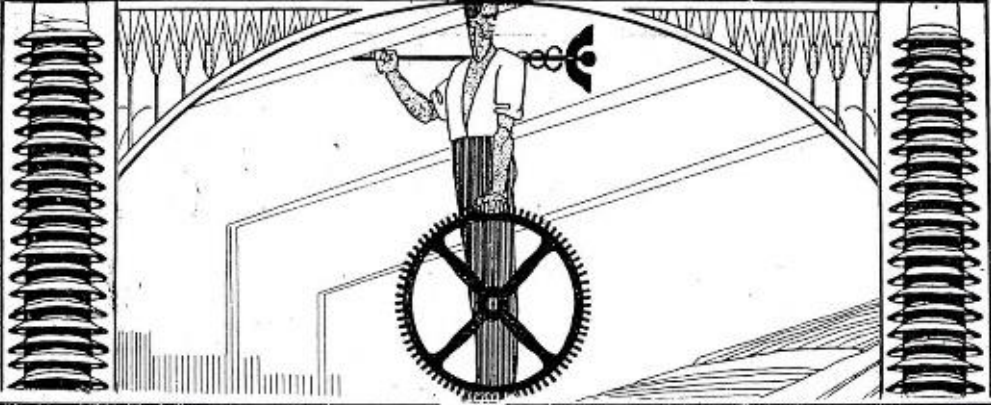

Slika 17: Spominska plošča rodbine Jančigaj in Ravnika na starem domžalskem pokopališču.

[illegible]

Slika 18: Bernikov zapis v Tajnikovo knjigo Katoliškega izobraževalnega in podpornega društva leta 1915 ob smrti slamninarskega tovarnarja Andreja Jančigaja. Na spominski plošči je zapisan dan smrti (28. 3. 1915), v Bernikovem zapisu pa dva dni prej.

ŠT. 2. Domžale, dne 28. julija 1925. Poština plačana v gotovini.

DOMŽALEC

NEPOLITIČEN LIST V PROSLAVO TRGA DOMŽALAH

Slamnikarske tovarne v Domžalah.

Poleg desetih že v prvi številki navedenih deluje še ena vrlo ugledna in kar najbolj renomirana slamnikarska tovarna v Domžalah namreč

Ravnikar Matija, Zg. Domžale, 107.

To tovarno omenjamo posebej iz prav važnega vzroka: ker je ravno njen razvoj značilen za razvoj vsega domžalskega slamnikarstva.

Ustanovil jo je že pred več kot 60 leti Andrej Jančigaj, rojen 19. nov. 1839 v Domžalah.

Že njegov oče Valentin je izdeloval slavnike. Iz prav majhnih razmer se je Andrej polagoma povzdignil do uglednega in premožnega moža. On je bil sploh prvi slamnikar, ki je v Domžalah pričel šivati takolimenovane „naložene“ slavnike. Prej so šivali slavnike samo „na krajce“. On je tudi prvi v Domžalah v svoji tovarni vpeljal petrolejevo svetilko. Od vseh strani so hodili k njemu gledat to veliko novost. Povsod drugod v Domžalah in okolici je namreč takrat še brlela leščerba ali lojenica. Dasi brez vsake šole, je vendar izvrstno vodil svoje podjetje. Bil je izredno sposoben in vnet za vsak napredek. Umrl je kot zlatoporočenec 27. marca 1915.

Za njim je prevzel tovarno njegov zet Matija Ravnikar, ki je tovarno še prav zdatno povečal in vsestransko moderno opremil.

Tovarna uživa danes vsesplošno zaupanje in priznanje.

Slamnikarska obrt je torej v Domžalah res zelo stara. Iz prav preprostih prvotnih izdelkov se je polagoma a vztrajno razvijala vedno bolj.

Domače, turodno slovensko ljudstvo se je te obrti že zdajnaj oprijelo z izredno vneto in občudovanja vredno sposobnostjo.

Za procvit slamnikarstva so torej tudi Domžalci domačini prav veliko storili. —

Vse to nam jasno potrjuje zgled Andreja Jančigaja!

Zaslужnemu možu — časten spomin!

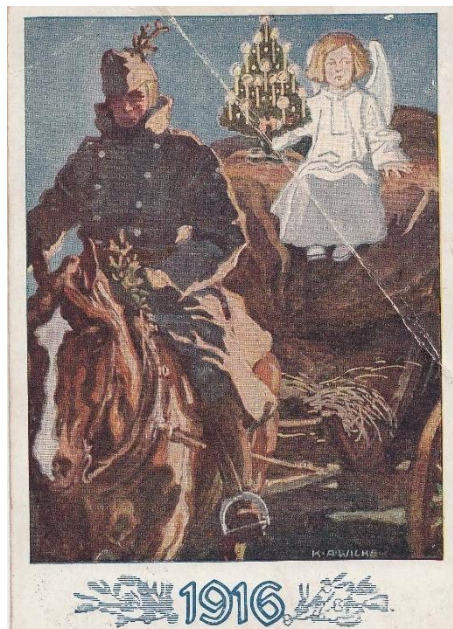
Slika 19: Na prvi strani Domžalca, 28. julija 1915, je bil zapis o Jančigajevi in nato Ravnikarjevi slamnikarski tovarni.

PRILOGA 2: SLIKOVNO GRADIVO IN DOKUMENTI O MATIJU RAVNIKARJU - IZ ARHIVA MATJAŽA BROJANA

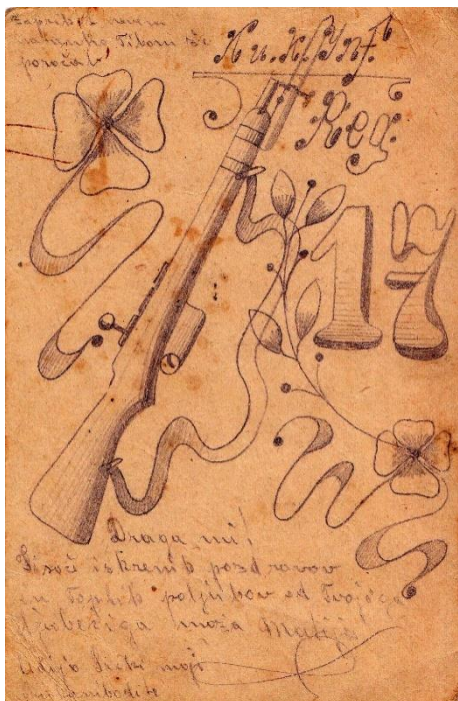
MATIJA RAVNIKAR V PRVI SVETOVNI VOJNI

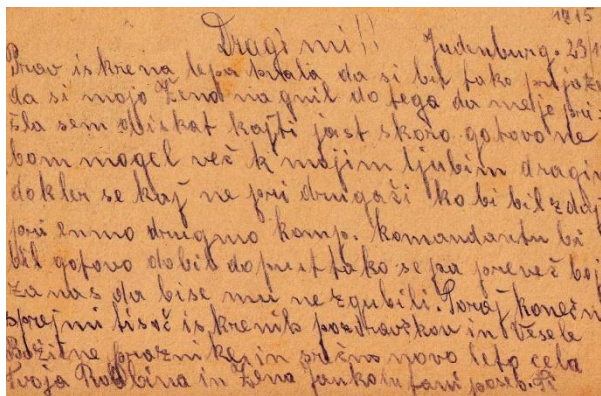
Slika 20: Matija Ravnikar, desetenik, v času prve svetovne vojne, ko je bil na dopustu.

Slika 21: Vojakova dopisnica za božič, poslana verjetno decembra 1915.

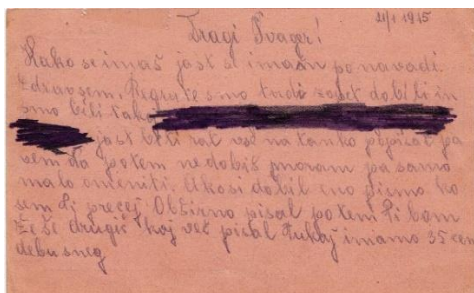

Slika 22: Vojakova dopisnica, ki jo je domov poslal 14. oktobra 1914 iz Galicije. Razporejen je bil v 17. pehotni polk.

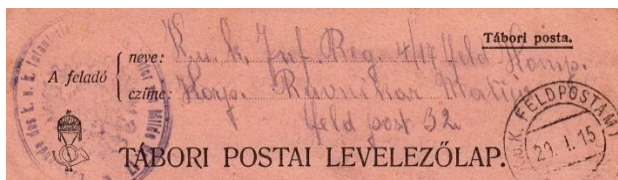

»Prav iskrena lepa hvala, da si bil tako prijazen, da si moja žena nagnil do tega, da me je prišla sem obiskat, kajti jast skoro gotovo ne bom mogel več ko mojim ljubim dragim, dokler se kaj ne predružači. Ko bi bil zdaj pri enmo drugmo komp.komandantu bi bil gotovo dobil dopust. Kako se pa preveč boji za nas, da bi se mu ne zgubili. Torej končno sprejmi tisoč iskrenih pozdravčkov in Vesele Božične praznike in srečno novo leto cela Tvoja Rodbina in žena, Janko in Fani poseb. Ti«

Slika 23: Vojakova dopisnica iz leta 1915.

Slika 24: Dopisnica vojaka 21. 1. 1915. »Dragi Švager! Kako se imaš jast se imam po navadi. Zdrav sem. Regrute smo tudi zopet dobili in smo bili takoj ... (cenzurirano). Jast bi bil rad vse natanko popisal pa vem da potem ne dobiš moram pa samo malo omeniti. Ako si dobil eno pismo ko sem ti precej obširno pisal ...«

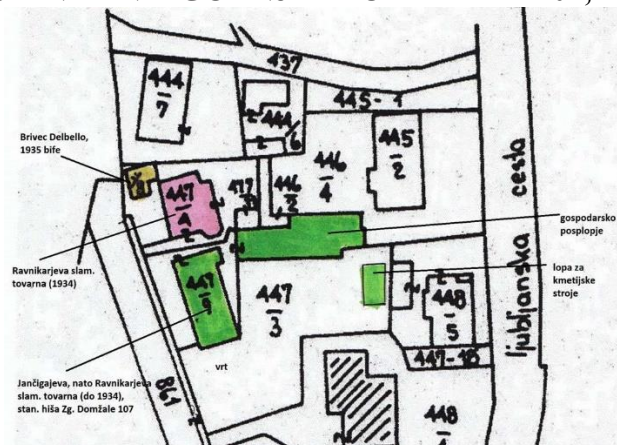

Slika 25: Vojaški naslov za Matija Ravnikarja na dopisnici z dne 29. 1. 1915.

Slika 26: Dopisnica iz leta 1917: M. Ravnikar, K. u. k. Infanterie Regiment 17, III. 4. komp., Judenburg, Steinermark.

STAVBE V ZGORNJIH DOMŽALAH 107, KASNEJE NA KOLODVORSKI CESTI 9

Slika 27: Stanovanjska hiša, gospodarsko poslopje, tovarna in nekdanji bife na načrtu iz leta 1943. Garaža za stroje je dorisana.

Slika 28: Hišo v Zg. Domžalah 107 je zgradil že Jančigajev zet Anton Maček leta 1897.

Slika 29: Stara in nova Ravnikarjeva tovarna, pogled s Kolodvorske ceste.

Slika 30: Stara in nova Ravnikarjeva tovarna, pogled z dvorišča na vzhodni strani.

Slika 31: Gospodarsko poslopje Ravnikarjevih v sedemdesetih letih 20. st. potem, ko je bilo že opuščeno.

Slika 32: Nekdanja slamnikarska tovarna Jančigaj-Ravnikar je stala do maja 1997. Zadaj že stoji nova domžalska pošta.

Slika 33: Ravnikarjeva tovarna, v kateri se je proizvodnja slamnika začela leta 1934.

Slika 34: Današnja stavba nekdanje Ravnikarjeve tovarne je ostala skoraj nespremenjena.

SLAMNIKARSTVO MATIJE RAVNIKARJA

Slika 35: Mladi Matija Ravnikar nadzira delo v stari slamnikarski tovarni v Zg. Domžalah 107.

Slika 36: V tovarni so potekale vse faze izdelave slamnika. Na sliki: opremljanje slamnika z znojnicami in okrasnimi trakovi.

Slika 37: Antonija Škander se je priučila k šivanju slamnikov. Levo za njo je njen sin Tonček. Slika je bila posneta še v stari tovarni 7. 4. 1932.

Slika 38: Šivanje slamnikov 7. 4. 1932: zadaj Matija Ravnikar, pred njim hčerka Anica, spredaj hčerka Pavelca.

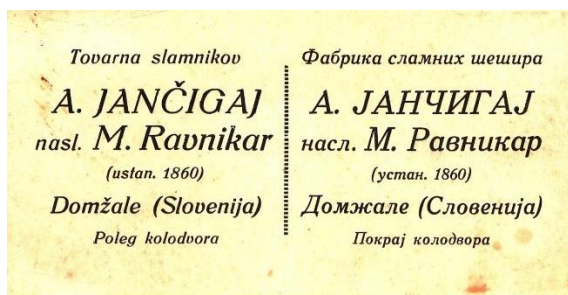

Slika 39: Delo v novi Ravnikarjevi slamnikarski tovarni po letu 1934.

Slika 40: Matija Ravnikar in njegova druga žena Antonija nadzorujeta delo oblikovanja slamnikov.

OGLASI IN PREDSTAVITVENE VIZITKE

Slika 41: Predstavitvena vizitka Tovarne slamnikov A. Jančigaj, naslednik M. Ravnikar

Slika 42: Kasnejša predstavitvena vizitka Matije Ravnikarja, tvornica slamnikov in kap.

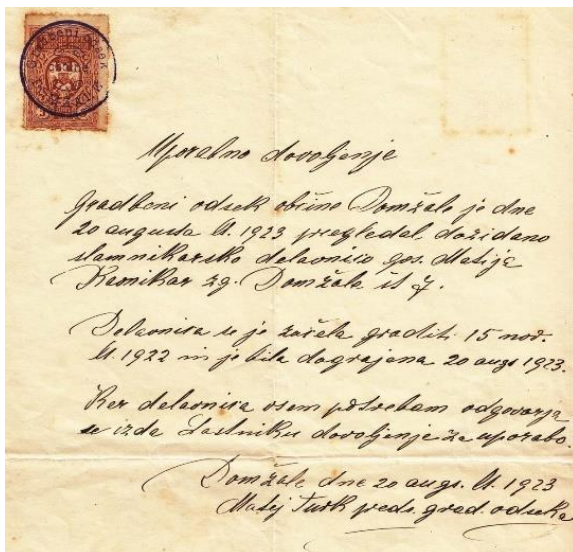

Slika 43: Oglas v časopisu Domžalec leta 1925.

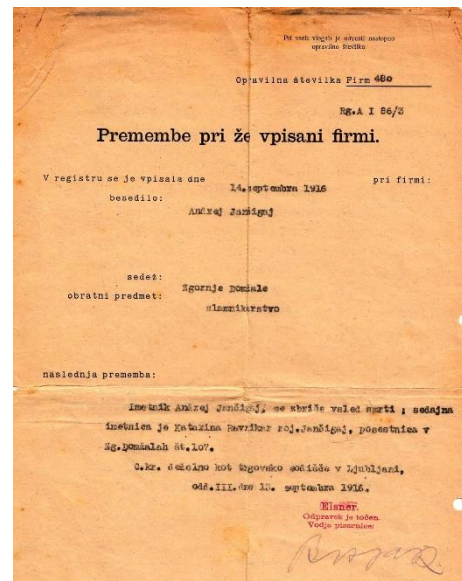

Slika 44: Oglas iz leta 1954.

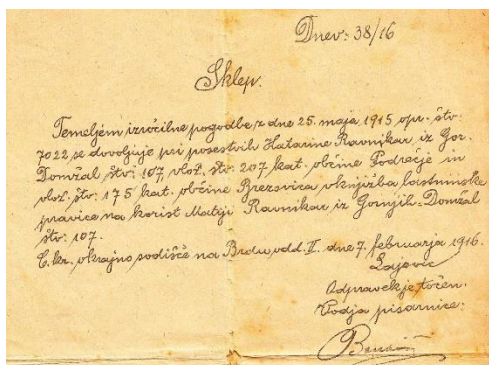
DOKUMENTI MATIJE RAVNIKARJA

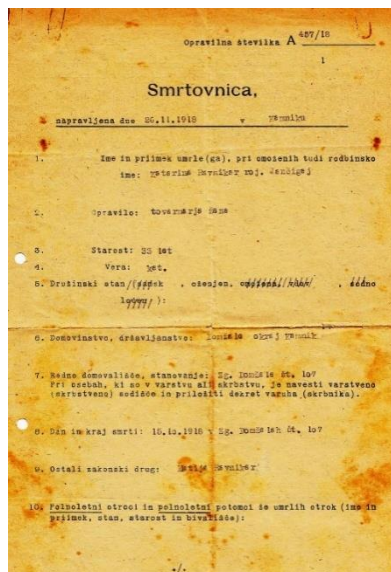
Slika 45: Matija Ravnikar je leta 1923 dozidal slamnikarsko delavnico v hiši Zg. Domžale št. 7. Delavnica se je začela graditi 15. 11. 1922 in je bila dograjena 20. 8. 1923.

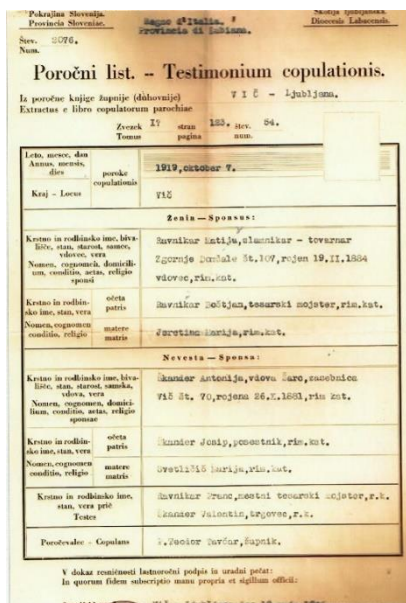
Slika 46: Po smrti Andreja Jančigaja je slamnikarska tovarna 14. 9. 1916 prešla v last njegove hčere Katarine Jančigaj, poročene Ravnikar, posestnice v Zg. Domžalah 107.

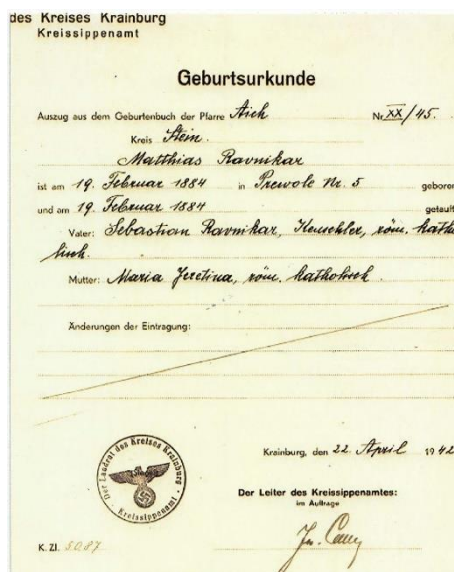
Slika 47: Katarina Ravnikar je 7. 2. 1916 vso lastnino prenesla na svojega moža Matija Ravnikarja.

Slika 48: 15. 10. 1916 je umrla Katarina Ravnikar, roj. Jančigaj, žena tovarnarja, v starosti 33 let. Ker nanjo ni bilo vpisane nobene lastnine, po njej ni bilo zapuščinske razprave.

Slika 49: Poročni list, 7. oktobra 1919 sta se poročila Matija Ravnikar, slamnikar – tovarnar, vdovec (oče Ravnikar Boštjan, tesarski mojster, in mama Jeretina Marija) in Škander Antonija, vdova Žarc, zasebnica, Vič. Št. 70 (oče Škander Josip, posestnik, mati Svetličič Marija). Priči sta bila Franc Ravnikar, mestni tesarski mojster, in Valentin Škander, trgovec.

Slika 50: Rojstni list Matije Ravnikarja, ki je bil izdan v Kranju, 22. aprila 1942. Rodil se je 19. februarja 1884 v kraju Prewole št. 5, oče Sebastian Ravnikar, »keuschler«, mati Maria Jeretina.

Slika 51: Pismo Anice Ravnikar, por. Brojan, iz Beograda, 15. 2. 1944. Ker je njen mož Franc Brojan odšel na delo v Beograd, se je z njim odšla tudi žena Anica. Očetu je domov pisala: »Vi od doma ste mi sicer zamolčali o preizkušnji, ki Vas je doletela v decembru, toda zvedela sem kljub temu po ovinkih seveda, da mi je bil strah prihranjen. Zajokala sem, ko sem to čula, jokala ves dan, bolj sicer od radosti, da ste spet doma zdravi, kot pa iz žalosti. Mariji in Bogu res ne bova s Francetom nikoli dovolj hvaležna, da sta Vas rešila. ... Za vas osebno pa to brez dvoma pomeni drugo rojstvo. Da, zares novo življenje začenjate, ljubi dobri ata moj.«

KOMISIJA ZA NACIONALIZACIJO PRI
OKRAJNEM LJUDSKEM ODBORU DOMŽALE

Št. 06-2924/59
dne 19/9-1959

ODLOČBA

Komisija za nacionalizacijo pri Okrajnem ljudskem odboru Domžale je na svoji seji dne 17/9-1959 na podlagi 20 in 24. čl. Uredbe o postopku za izvedbo nacionalizacije najemnih zgradb in gradbenih zemljišč (Ur.l. FLRJ št. 4/59) po prijavi Ravnikar Matije v Domžalah, Kolodvorska 9. z dne 5/4-1959.

odločila:

Ugotovi se, da se nacionalizirane in da so prešle v družbeno lastnino v Domžalah, Kolodvorska 9. na parcelah št. 447/4 in 447/8 k.o. Domžale, ki sta pripisani k vložku št. 32a iste k.o. stoječe sledeče zgradbe:

- 1) Stanovanjska hiša v Domžalah, Kolodvorska 9. s tremi stanovanji kot najemna stanovanjska hiša;
- 2) Enonadstropna poslovna zgradba v Domžalah, Kolodvorska 9. z dvema poslovnima prostoroma v skupni površini 164,82 m² kot najemna poslovna zgradba in
- 3) poslovna zgradba v Domžalah, Kolodvorska 9. - biffe - z enim poslovnim prostorom v površini 42,24 m² kot najemna poslovna zgradba.

Zgradbe pod 1 in 2 ter 3. se vpišejo kot družbena lastnina.

Obrazložitev:

Prejšnji lastnik Ravnikar Matija, v Domžalah, Kolodvorska 9. je za ugotovitev nacionalizacije prijavil tri zgradbe v Domžalah - Kolodvorska 9. in sicer eno stanovanjsko in dve poslovni.

V ugovoru zoper zahtevo za ugotovitev nacionalizacije navaja ~~xxx~~ prejšnji lastnik, da v stanovanjski hiši uporablja z ženo dve sobi v pritličju in eno ločeno sobo v podstrešju za postrežnico. njegova hiša uporablja v pritličju dve sobi, od katerih je ena majhna 4 x 2 m, dočim stanuje njegov sin v podstrešju te hiše in uporablja dve sobi in majhen kabinet 4 x 2 m. Tako ima ta hiša le tri dvoosebna stanovanja in eno ločeno sobo.

Končno predlaga prejšnji lastnik, da se izvzame od nacionalizacije vsaj stanovanjska hiša, ker ne obsega stanovanj, ki jih je upravičen imeti.

V opravljenem postopku je bilo ugotovljeno, da v navedeni stanovanjski hiši uporablja prejšnji lastnik triosebno stanovanje, njegova hiša pa štiriosebno stanovanje z ločeno peto sobo v površini 14 x 31 m², dočim uporablja njegov sin triosebno stanovanje.

Gle toraj za najemno stanovanjsko hišo s tremi stanovanji torej več kot 2 dvema stanovanjskima z več kot tremi majhnimi stanovanji, kakor določa 12. čl. točka 1. Zakona o nacionalizaciji.

Prejšnjega lastnika, da se izvzame od nacionalizacije stanovanjska hiša, ni bilo mogoče ugoditi.

Ostali dve zgradbi pa sta izraziti poslovni zgradbi, ki sta namenjeni za gospodarske dejavnosti in sta kot najemni poslovni zgradbi nacionalizirani po 28.čl. Zakona o nacionalizaciji.

V poslovni zgradbi pld 2. je prejšnji lastnik svojčas opravljal slamnikarsko obrt, ki pa jo je opustil še pred uveljavitvijo zakona o nacionalizaciji.

Odločba temelji na cit. zakonitih določilih in je po 51. čl. uvodoma navedene uredbe takse prosta.

Pravni pouk:
Zoper to določbo je dovoljena pritožba na Komisijo za nacionalizacijo pri OLO Ljubljana. Pritožbo je treba vložiti v 15 dneh po prejemu odločbe pri tej komisiji za nacionalizacijo, pisмено ali ustno na zapišnik. Pritožba je takse prosta.

V treh mesecih od dneva, ko mu je bila vročena zahteva za ugotovitev predmeta nacionalizacije, lahko prejšnji lastnik vloži pri tej komisiji za nacionalizacijo zahtevo, naj izvzamejo od nacionalizacije in ostanejo njegova last zgradbe in posebni deli zgradb, ki so po zakonu izvzeti iz nacionalizacije in ostanejo last prejšnjih lastnikov.

Predsednik
Obč. komisije za nacionalizacijo
Mavricij Volgemutl (i.r.)

Prejmejo:
1. Ravnikar Matija, Domžale, Kolodvor. 9.
2. Okrajno jav. pravobranil. Ljubljana
3. arhiv

Slika 52: Komisija za nacionalizacijo pri Okrajnem ljudskem odboru je na svoji seji 17. 9. 1959 odločila: »Ugotovi se, da so prešle v družbene lastnino v Domžalah, Kolodvorska 9, /.../ sledeče stavbe: 1. stanovanjska hiša v Domžalah s tremi stanovanji kot najemna stanovanjska hiša, 2. enonadstropna poslovna zgradba v Domžalah, Kolodvorska 9, z dvema poslovnima prostoroma v skupni površini 164,82 m² kot najemna poslovna zgradba in 3. poslovna zgradba v Domžalah, Kolodvorska 9. - biffe - z enim poslovnim prostorom v površini 42,24 m² kot najemna poslovna zgradba. Zgradbe pod 1 in 2 ter 3 se vpišejo kot družbena lastnina.«

KOMISIJA ZA NACIONALIZACIJO
PRI OKRAJNEM LJUDSKEM ODBORU
LJUBLJANA

Št. 04n-15265/1-59
Datum: 3/12-1959

Komisija za nacionalizacijo pri Okrajnem ljudskem odboru Ljubljane v Ljubljani izdaja na podlagi čl. 27 Uredbe o postopku za izvedbo nacionalizacije najemnih zgradb in gradbenih zemljišč (Ur.l. SRS št. 4-52/59), o pritožbi Ravnika Matije iz Domžal, Kolodvorska 3, zoper odločbo Komisije za nacionalizacijo pri Občinskem ljudskem odboru Domžal, št. 06-2425/59 z dne 19.9.1959, naslednjo

odločbo:

Pritožbi se ugodí.

Prvi odstavek izreka izpodbijane odločbe pod točko 1./ se odpravi in ugotovi, da stanovanjska hiša v Domžalah, Kolodvorska št. 9, stoječa na parc. št. 447/4, pripisana k vl. št. 320 k.o. Domžale, last Ravnika Matije iz Domžal, Kolodvorska št. 9, ni nacionalizirana.

Drugi odstavek izreka izpodbijane odločbe se spremeni in glasi: Po pravomocnosti te odločbe se zgradbi, navedeni pod 2 in 3 vključita v zemljiški knjigi Okrajnega sodišča v Kamniku kot družbena lastnina in se zaznamuje kot upravni organ občina Domžale.

Po uradni dolžnosti se prvi odstavek izreka izpodbijane odločbe tako dopolni, da se v četrti vrsti črta dvopičje in doda naslednje besede: last Ravnika Matije iz Domžal, Kolodvorska št. 9.

O b r a z l o ž i t e v:

Z izpodbijano odločbo se je ugotovilo, da je poleg poslovnih zgradb tudi stanovanjska hiša v Domžalah, Kolodvorska 9, last pritožitelja, glede na to, da ima tri stanovanja, po 12. členu Zakona o nacionalizaciji najemnih zgradb in gradbenih zemljišč (Ur.l. SRS št. 52-530/59) na dan 26.12.1958 kot nacionalizirana prešla v družbeno lastnino.

Proti gornji odločbi se je prejšnji lastnik nacionaliziranih zgradb pritožil v toliko, kar ugotavlja, da je nacionalizirana tudi stanovanjska hiša. Pritožitelj pravi, da ima stanovanjska hiša le tri majhna stanovanja, ne pa dve trisobni in eno štirisobno stanovanje in da po velikosti stanovanj ni predmet nacionalizacije.

Pritožba je utemeljena. Iz podatkov v spisu, predvsem iz zapisnika o ogledu in popisu zgradb lasti pritožitelja, ki ga je opravila tehnična komisija pri ObMO Domžale za izvedbo nacionalizacije dne 27.10.1959 je razvidno, da ima predmetna zgradba res samo tri dvo sobna stanovanja; od teh ima eno tudi en kabinet, da po številu in velikosti stanovanj ne presega okvira iz čl. 2 cit. zakona in kot taka ni predmet nacionalizacije.

Iz navedenih razlogov je bilo pritožbi ugoditi in odločiti, kakor se glasi izrek.

Po uradni dolžnosti pa je bilo treba prvi odstavek izreka dopolniti, drugi odstavek izreka izpodbijane odločbe pa spremeniti, ker je v izreku izpodbijane odločbe pomotoma izpuščena navedba kdo je bil prejšnji lastnik nacionaliziranih nepremičnin in ker se boata glede na izrek te odločbe vključili v zemljiški knjigi kot družbena lastnina le nacionalizirani poslovni zgradbi.

Odločba je s tem utemeljena.

Pritožba je po čl. 51 zgoraj cit. urebe takse prosta.

Pouk o pritožbi: Zoper to odločbo ni nadaljnjne redne pritožbe.

P r e d s e d n i k
Komisije za nacionalizacijo:
Josef Arnsperger

Obvestilo se:

1. Komisija za nacionalizacijo pri ObMO Domžale s spisom in 4 odpravi odločbe, da jih vroči spodaj navedenim od 2 do 6.
2. Ravnika Matije, Domžale, Kolodvorska št. 9.
3. ObMO Domžale, št. 9.
4. Okrajno javno pravobranilstvo v Ljubljani.
5. Komisija za nacionalizacijo pri ObMO Ljubljana.
6. Spis - tu, št. 04n-15265/1-59.
7. Arhiv.

Slika 53: Komisija za nacionalizacijo pri Okrajnem ljudskem odboru je 3. 12. 1959 med drugim zapisala: »Pritožitelj pravi, da ima stanovanjska hiša le tri majhna stanovanja, ne pa dve trisobni in eno štirisobno stanovanje in da po velikosti stanovanj ni predmet nacionalizacije. Pritožba je utemeljena.«

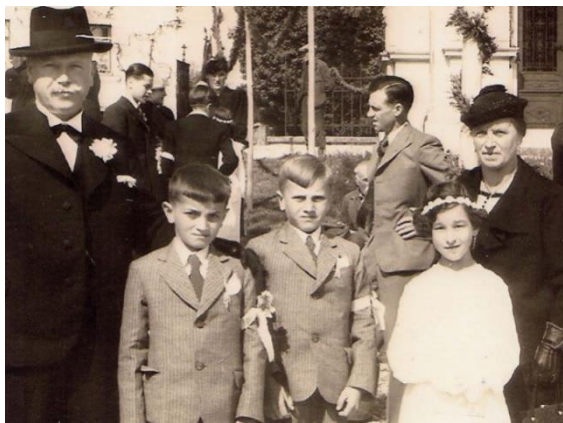
DRUŽINA MATIJE RAVNIKARJA

Slika 54: Ravnikarjeva otroka Anica in Andi iz prvega zakona s Katarino Jančigaj. Fotografijo mu je Katarina poslala leta 1916 na fronto v Galiciji.

Slika 55: Družinska slika Matije Ravnikarja z drugo ženo Antonijo Škander. Zadaj stojita Anica in Andi, med zakoncema sta otroka Tonček in Pavelca. Fotografija je bila posneta okoli leta 1925.

Slika 56: Matija Ravnikar in njegova žena Antonija v tridesetih letih 20. stoletja kot botra treh otrok.

Slika 57: Družinska slika Matije Ravnikarja okoli leta 1930.

Sliki 58 in 59: Matija Ravnikar okoli leta 1950. Na sliki levo stojita spredaj zet France Brojan s sinom Matjažem, hčerka Pavelca s sinom Alešem, med njima je hčerka Anica, za Pavelco je Matija Ravnikar in žena Antonija z najstarejšim Pavelčinim sinom Boštjanom, zadaj je Pavelčin mož dr. Ladislav Pirc in njegova sorodnica.

Slika 60: Družinska slika Matije Ravnikarja iz štiridesetih let 20. stoletja. Sedijo: Franc Brojan, Antonija in Matija Ravnikar ter Anica Brojan. Zadaj stojijo: Tone Ravnikar, Pavelca Pirc in Janko Abe.

Slika 61: Matija Ravnikarja je obiskal brat Fran (1873–1958). Poleg njega sta Antonija in Matija Ravnikar, spredaj pa hčerka Pavelca z možem dr. Ladislavom Pircem.

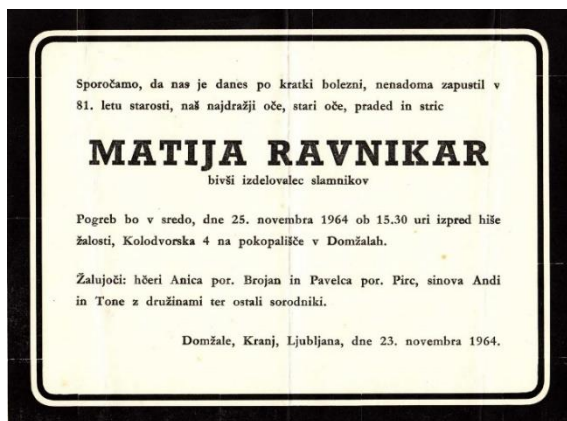

Slika 62: Obletnica poroke Matija in Antonije Ravnikar. Levo od Antonije sedijo Tone Ravnikar z ženo Danico in gospodinjstva pomočnica Tončka Habjan Šimnova. Desno od Matije je hčerka Anica, sin Andi in njegova žena Marija, roj. Skočir. Zadaj desno Lado Smolnikar igra na harmoniko in Jože Breskvar na klarinet.

Slika 63: Ravnikarjeva harmonika, na katero je rad igral ob nedeljskih popoldnevih. Ko pa so mu vso lastnino nacionalizirali, je nikdar ni več prijel v roke.

SMRT MATIJE RAVNIKARJA

Slika 64: Osmrtnica za Matija Ravnikarja, bivšega izdelovalca slamnikov, 23. novembra 1964.

Slika 65: Spominska plošča na Ravnikarjevem grobu na novem domžalskem pokopališču.